

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 108

Ocak - Şubat 2010

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çocuk İşçi Olmak: Kubilay Doğanay ile Geçmişe Uzanan Bir Yolculuk

- Çocuklarımızın Sesini Kestiler

- Kediler ve İşyerinde Elektrik Güvenliği

- Çocuk Emeği Üzerine Düşünelim

Açılış Oturumu

I. Oturum : Tarihsel Perspektiften Türkiye’de Çocuk Emeği

II. Oturum : Türkiye’nin Çocuk İşçiliği İle Mücadelesi

III. Oturum : Türkiyede Çalışan Çocuklara Yönelik En İyi Uygulama Örnekleri ve Gelecek Stratejileri

- 1. Çalışan Çocuk Karikatürleri Sergisi

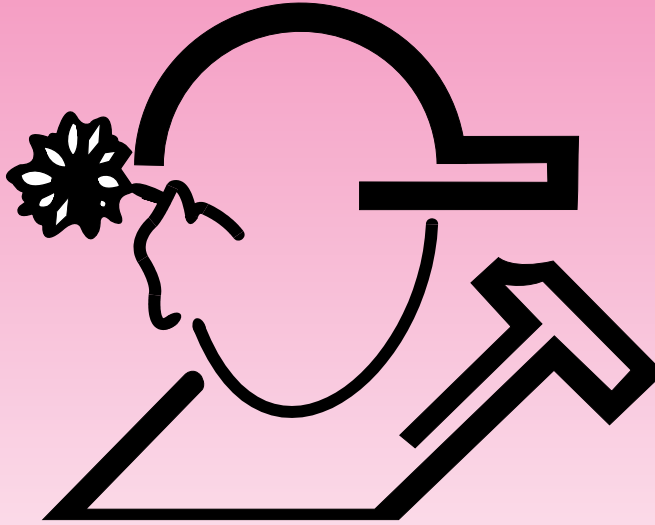
- Kuşaklar Ötesine Varan Suç

- Ergonomiyle Uyumlu Kentler: Kent Ergonomisi ve Çevre

- “Plaj”a Gitmek

- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım

Yüksek

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu" nuzu
Ödemek İster misiniz?*

*Fisek Enstitüsü'nün 27. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 17. Yılı*

www.fisek.org.tr

Çocuk İşçi Olmak: Kubilay Doğanay İle Geçmişe Uzanan Bir Yolculuk(*)

Ercüment Erbay: Kubilay Bey merhaba. Bugün sizinle geçmişinize uzanan bir yolculuğa çıkmak üzere buradayız. Tabii ki geçmişinizdeki her detayı konuşmamız mümkün değil, bizim bugün ki gündemimiz sahip olduğunuz çocuk işçiliği deneyiminiz. Öncelikle sizi kısaca tanıyabilir miyiz?

Kubilay Doğanay: 29 yaşındayım. Evliyim, 7 yaşında bir oğlum var. 13 yıldır Şahin Makina'da çalışıyorum, dişli imalatı üzerine hizmet veriyoruz.

Ercüment Erbay: Çocuk işçiliğine ne zaman ve nasıl başladınız?

Kubilay Doğanay: 1988 yılında 8-9 yaşındayken çalışmaya başladım. Babam inşaatta beççilik yapardı. Biz Yakacık tarafında otururduk, mezarlık civarında. İlk ayakkabı boyacılığı yaparak başladım, o zamanlar kahveler çoktu mahallede. Ayakkabı boyama işi olmadığı zamanlarda mezarlıkta su satardım, okul civarında simit satardım.

Ercüment Erbay: Bir yandan da okula devam ediyor muydunuz?

Kubilay Doğanay: Tabii, sabahçıysam öğlen eve gelirdim, çantayı eve atardım hemen giderdim çalışmaya. Hatta o zaman ayakkabı sandığım bile yoktu, bidondan sandık gibi bir şey yapmışım onunla gidiyordum işe. Babam daha sonra inşaatta tahtadan yaptırdı.

Ercüment Erbay: Aileniz de çalışmanızı destekliyordu yani?

Kubilay Doğanay: Tabii, biz 4 kardeşlik, erkek olarak da en büyük bendim. Doğal olarak günlük ekmek parası, haftalık pazar parasını ben çıkarıyordum. Ablamın okumasına yardımcı oluyordum. Bir ailede bir kişi ezilecekse o kişi bendim.

Ercüment Erbay: Peki eğitim yaşamınız çalışmanız dolayısıyla olumsuz etkileniyor muydu?

Kubilay Doğanay: Etkilenmez olur mu, ben bu yüzden okulu bıraktım.

Ercüment ERBAY: Okuyamadığınız için hiç pişmanlık hissettiniz mi?

Kubilay Doğanay: Tabii ki okusaydım iyi olurdu. Okulun da ayrı bir tadı var. Okusaydım teknik anlamda daha bilgili olurum, programını bilirdim, biz şu an kara düzen gidiyoruz. Öte yandan şu an üniversite mezunlarının durumu da ortada. Üniversiteyi bitirirken bir ödev yapmaları

gerekiyor, maalesef ki alıyorlar ellerine ödevleri gelip bize soruyorlar bunu nasıl yaparız diye. Elleri bir ölçme aleti veriyoruz, ölçemiyorlar ama bu adam mühendis. Bugün üniversite mezunları kağıt üzerinde patır patır matematiksel hesapları döküyorlar ama ne yazık ki imalata geldikleri zaman bir iş yapamıyorlar.

Ercüment Erbay: Okulu bıraktıktan sonraki süreçte neler yaşadınız?

Kubilay Doğanay: İlkokulu bitirdim, hemen sanayiye geldik. 1991 senesinde çırağı oldum. Hatta çırağ da değildim,

çünkü yaşım tutmuyordu, o zamanki yasal gereği bir sene aday çırağ olarak çalıştım. Aday çırağlık anaokulu gibi, sanayinin ağır şartlarına hazırlık bir yerde. İlk işimde kepecin üstüne çıkıp parça söküp takıyorduk. İmalata göre çok ağır bir işti.

Ercüment Erbay: Peki sanayiye çalışmak üzere geldiğiniz ilk yıllardaki koşullarınızı biraz anlatabilir misiniz? Nasıl bir deneyimdi?

Kubilay Doğanay: İlk başlarda çok zordu. O zaman dövme var, tokat var.

Ben çok dayak yedim. Yeri geldi levyeği fırlattılar, bazen süpürge sapıyla dövüldüler ama yediyim hiçbir dayaktan ne gocundum ne de beni niye dövüyorlar ki diye aklımdan geçirdim. Bunun dışında çalışma koşulları ağırdı, düşünsenize 11-12 yaşında bir çocuksunuz, parkta oynayacaksınız, bisiklete bineceksiniz. Ben işyerinin bisikletiyle eve gider gelirdim ki bisiklete binme hevesini hiç olmazsa gidip gelirken giderirdim.

Ercüment Erbay: Çalışırken aldığınız ücret nasıldı?

Kubilay Doğanay: Aldığımız ücret bir usta maaşının ¼'üdür. Bu iş böyledir.

Ercüment Erbay: Peki size göre yeterli miydi?

Kubilay çırağken (Fotoğraf: Gürhan Fişek)

* Görüşmeyi Gerçekleştiren : Ercüment Erbay
Araştırma Görevlisi, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü

Kubilay usta iken (Fotoğraf: Ercüment Erbay)

Kubilay Doğanay: Şunu söyleyeyim, bir çırak bir ustadan çok iş yapar ama tabii ki usta ustadır. İşin püf noktasını bilir, çoğu zaman sadece bir dokunması yeterlidir. Çırak 5 saatte temizlik yapar, ön hazırlık yapar, usta bir saatte tıkrır takar. Bu açıdan yeterliydi.

Ercüment Erbay: Çocukluğunuzda çalışmak size ne kazandırdı?

Kubilay Doğanay: İlk başta meslek. Ondan sonra sanayide o zaman 10 kişi taniyorsam şimdi bin kişi taniyorum, ustalığımı herkes bilir.

Ercüment Erbay: Tam tersini düşünürsek çocuklukta çalışmak size ne kaybettirdi?

Kubilay Doğanay: (sessizlik) zor bir soru. Çalışmaktan hiç gerisini düşünemedim ki?

Ercüment Erbay: Çalıştığınız sırada neler kaçtı hayatınızdan?

Kubilay Doğanay: Oyundur, futboldur, çocuklukla ilgili oyunları yaşayamadım, benim bir atarım bile olmadı, değil bilgisayar. Benim bisikletimi 15 yaşında patronum aldı. Babamın aldığı maaş evin ihtiyacını ancak karşılıyordu, 4 kardeşiniz. Ailem için çocukluğumu yaşayamadım. Eve gittiğimde hemen uyurdum, ya yemeği yerken uyurdum ya da çay içerken uyurdum, üstüme çok çay döktüğümü bilirim. Eskiden sanayinin şartları daha ağırdı, daha yorucuydu. Ben akşam 9'da eve gittiğimde tatildeyim sanırdım, normalde 11-12'de eve ancak giderdim.

Ercüment Erbay: Çocukluğunuzda hayaller kurar mıydınız büyüünce kendi işletmemi kurayım, daha fazla yükseleyim diye?

Kubilay Doğanay: Öyle hayalim yoktu çünkü bu işler çok sermaye isteyen şeyler, benim ailevi maddi durumum çok kötü olduğu için böyle bir şeyin hayalini bile kuramadım ama şunu dedim; ben işimi en iyi yapacağım, ben bir yerde çalıştığım zaman benim ismim, ustalığım farklı olacak. Bunu Kubilay usta yapar dedirteceğim diye düşündüm hep.

Ercüment Erbay: 7 yaşında bir oğlum var demiştiniz. Oğlunuzun sizin gibi 11-12 yaşlarında çalışmaya başlamasını ister misiniz?

Kubilay Doğanay: Asla. Asla istemem. Kendi düşünecek bazı şeyleri, şu mesleği olmak istiyorum diyecek, polis olmak istiyorum diyecek. Sonuçta ne istiyorsa onun olması için çabalarım. Üniversite okumasını da isterim. İstediyi mesleğin araştırmasını yaparım, ona imkân sağlarım.

Ercüment Erbay: Dediklerinize göre şunu diyebilir miyiz? Ben çocukluğumda çalıştım, çok yıprandım ve yoruldum. Çocuğumun da aynı şeyleri yaşamasını istemem.

Kubilay Doğanay: Tabii ki. Çocukluğunu yaşasın, oyun oynasın. Ben şimdiden aldım onun bilgisayarını. Bu yaşta bowling oynamaya götürüyorum, kötü alışkanlıklardan uzak tutacak her aktiviteye yönlendiriyorum.

Ercüment Erbay: Benim sormak istediklerim bu kadar. Ekleme istediğiniz bir şeyler var mı?

Kubilay Doğanay: Ekleyeceğim bir şey yok, çok teşekkür ederim geldiğiniz için.

Ercüment Erbay: Ben teşekkür ederim, benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için. Hayat boyu başarılar dilerim.

Çocuklarımızın Sesini Kestiler(*)

Son zamanlarda Kopenhag'da yapılan iklim zirvesi, dünya gündeminde önemli bir yer işgal etti. Her ne kadar dünyanın önde gelen ülkeleri, bir protokol üzerinde anlaşma sağlayamasalar da bu zirve kendinden oldukça fazla söz ettirdi. Bir tarafta ülkelerin kalkınma yarışı içerisinde dikkatsizce harcadıkları doğal kaynaklar ve çevreye yaydıkları sera gazlar, diğer tarafta insanlığın geleceğini tehdit altına alacağı iddia edilen küresel ısınma ve iklim değişiklikleri ve öbür tarafta refahı yükseltme ve iş yaratma çabaları. Bütün bu alınan kararlardan en çok, bugünün çocukları etkilenecek yarınlarda. Ne var ki, dünya nüfusunun 2/5'ini oluşturan 18 yaş altı bireylerin kendi gelecekleri hakkında alınan kararlarda söz hakkı bulunmuyor. Buna karşın "çevre" konularında çocukların ve gençlerin ne denli duyarlı olduğunu biliyoruz. Uluslararası toplantılarda ve karar alma noktalarında mutlaka çocukların da bulunması gerekmiyor mu?

İklim Görüşmelerinde Çocukların Sesi Nerede?

Plan International adlı bir çocuk hakları kuruluşu, değişen hava koşullarına uyum sağlamakta güçlük çeken ve birçok çevresel felakete tanık olan çocukların iklim değişikliği konusundaki tartışmalarda yok sayıldığını ve görüşlerinin dikkate alınmadığını öne sürdü.

International Plan'ın görüşüne göre, kalkınmakta olan ülkelerde genç insanlar, çevrelerini ve evlerini korumak açısından bazı sorumluluklar aldıkları ve girişimlerde buldukları halde hükümetler tarafından bu gençlerin görüşleri yok sayılıyor.

Dünyada yaşayan her beş kişiden ikisinin 18 yaşın altında olduğu düşünülürse, iklim değişikliklerinin çocuklar üzerinde orantısız bir etki yaratacağı kolayca görülebilir.

International Plan, iklim değişikliğinin etkilerinin bazı ülkelerde aşırı yağışlar, fırtınalar, tayfunlar, seller ve kuraklıklar şeklinde görüldüğünü söylüyor. Bu iklim değişiklikleri nedeniyle ekinler zarar görüyor ve açlık tehdidi baş gösteriyor.

Plan International'ın Genel Yönetmeni Nigel Chapman, küresel ısınma nedeniyle yaşanan iklim koşullarındaki aşırılıkların, yiyecek ve içecek temiz su sorunu olan bölgelerde, son zamanlarda yaşanan iyi gelişmeleri olumsuz yönde etkileyebileceğinden korkuyor.

Chapman'a göre, iklim değişikliklerinin yarattığı felaketler sonucunda ortaya çıkan durumdan en çok çocuklar etkileniyor.

Giderek artan sayıda genç ve çocuk, yaşanması muhtemel olan bir felaket sonucunda evlerini ve çevrelerini korumak konusunda eğitiliyor. Ancak yapılanlar yeterli olmadığı gibi, bu çocukların iklim değişikliği toplantılarında söz

hakkı da bulunmuyor.

Dünyanın her köşesinde çocuklar, çevreye karşı daha duyarlı hale gelirken, onların yapılan toplantılarda yaşanan iklim değişikliklerinden en uzun süre etkilenecek nesil oldukları bilinmesine karşın görüşleri alınmıyor ve söz haklarına saygı gösterilmiyor.

Kenya Kithyoko'dan 13 yaşındaki Beatrice, Kopenhag'da yapılan iklim toplantısına International Plan ile birlikte katılan raportörlerden biri. Beatrice, iklim değişikliğinin yaşadıkları çevreyi doğrudan etkilediğini söylüyor. Beatrice, insanların kaynakları doğru amaçlarla kullanacakları ve iklimi olumlu yönde değiştirecekleri günleri dört gözle beklediğini belirtiyor.

İrlanda'da Çocuklara Kendi Sağlıkları Hakkında Karar Alma Hakkı

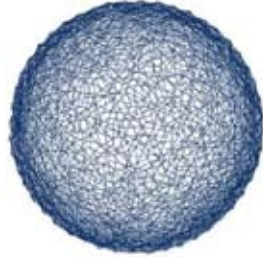
İrlanda Yasa Reform Komisyonu, 16 veya 17 yaşındaki genç kızların doğum kontrol hapı alabilmelerinin sağlanmasını ve gizlilik ilkesinin gözetilmesini öneriyor. İrlanda'da meşru olarak kabul edilen cinsellik için yaş sınırı 17.

Çocuk Bakanı Barry Andrews tarafından resmen alınacak olan rapora göre,

16-17 yaşındaki çocukların çeşitli tıbbi hizmetleri alma veya reddetme haklarının olması gerektiği savunuluyor.

Bu konuda bazı yasal düzenlemeler öneren bu raporun, öneri niteliğinde çeşitli kararları bulunuyor. Bu önerileri aşağıdaki gibi özetlemek olası:

- Bunlara göre, çocuklara hizmet sunulurken, sağlık çalışanları onların görüşlerine başvurmalı ve bu görüşlere, çocukların yaşı ve algı düzeyleri ölçüsünde, karar verilirken bir ağırlık verilmeli. Komisyona göre 16 yaşındaki bir genç, sağlık hizmeti almak konusunda özgür iradesini kullanabilmeli.
- 14-16 yaşlarına gelmiş bir çocuk, bazı koşullar sağlandıktan sonra kendisine yapılacak olan tıbbi müdahale için sonuçları kendisine açıkça anlatıldıktan sonra onay verebilmeli.
- Bunlar için sağlanması gereken koşullar ise: sağlık görevlisinin, çocuğu, ailesini alacağı tedavi ve yardım konusunda uyarması ve bilgilendirmesi için özendirilmesi, hastanın en yüce çıkarlarını korumalı ve halk sağlığını gözetmeli. Bu koşullar, aynı zamanda tedavi almayı reddeden çocuk için de sağlanmalı.
- 12-14 yaşları arasında yer alan çocuklar da yine talep ettikleri durumlarda tıbbi yardım alabilmeli ancak, bu yaş aralığındaki çocukların aileleri mutlaka doğrudan bilgilendirilmeli.

COP15
COPENHAGEN
UN CLIMATE CHANGE CONFERENCE 2009

* Derleyen: Onur Sunal
Araştırmacı, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

Özbekistan'da Çocuk İşçiliği Konusunda Yasal İlerleme

Özbekistan devlet başkanı İslam Kerimov, ülkede yaşayan çocukların daha iyi korunmasını mümkün kılacak olan yeni bir yasal düzenlemenin yaşama geçirilebilmesi için gereken onayı verdi.

Yasa Tasarı Kurulu tarafından Kasım ayında kabul edilen yeni kanun, bir üst meclis konumunda bulunan senato tarafından da kabul edildi. Yeni yasa Şubat 2010 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş olacak.

Buna göre, ILO'nun Asgari Yaş Sözleşmesi kapsamında ulusal bir hareket planı oluşturulacak. Konuyla ilgili sözleşmeler 2008 yılının Mart ayında Özbekistan tarafından imzalanmıştı.

Yeni düzenlemede, çocuk işçi çalıştırılanlar, asgari ücretin 5-10 katı bir para cezasına çarptırılacak. Çocukların ruhsal, bedensel ve sosyal sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen işlerde çalıştırılmaları bu uygulamalarla engellenmeye çalışılacak.

Uganda'lı İsyancılar, Çocukları da Hedef Alıyor

Birleşmiş Milletler'in Raporu'na göre, Uganda'lı bir isyancı örgüt olan Lord's Resistance Army (LRA), insanlık suçu sayılabilecek cürümleri işledi. LRA, 2008 ve 2009 yıllarında Sudan ve Kongo'da köylülerin bazılarını öldürdü, bazılarının kol ve bacaklarını kesti ve kadınlara tecavüz etti.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiseri'nin söylediğine göre isyancılar, kuzeydoğu Kongo'da geçen yılın eylül ayından bu yılın haziran ayına kadar 1.200 kişiyi öldürdü ve içlerinde kadınların ve çocukların yoğun olarak bulunduğu 1.400 kişiyi de esir aldı.

Bunun dışında yayınlanan bir başka rapora göre ise LRA, Sudan'ın güney bölgelerinde yer alan köylere 27'den fazla saldırı düzenledi ve en az 80 sivilin ölmesine neden oldu. Diğer köylülerin önemli bir bölümünün ise çocuk asker olarak savaştırmak ve seks kölesi olarak kullanmak için esir aldı.

Rapor, Sudan'da bu yılın mart ayına kadar gerçekleştirilen saldırıların, vahşice ve acımasızca gerçekleştirildiğini belirtiyor. Yayınlanan bu raporlar, saldırılardan mağdur olan yüzlerce kişi ile yapılan görüşmelere dayanıyor. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiseri Rupert Colville, iki ülkede taşra bölgelerinde yapılan bu çalışmaların gerçekleri gözler önüne serdiğini söylüyor.

Sudan'da saldırılardan kurtulan köylülerden biri, arkadaşının bedenini parçalara ayrılmış olarak bulduğunu ifade etti. Anlatılanlara göre, kurbanın bacakları koparılmış, çenesi ayrılmış ve dişleri ağzından sökülmüş. Kongo ve Sudan'a sızan isyancılar, insanları sakat bırakmak, öldürmek ve çocukları asker olarak kullanmak için kaçırma

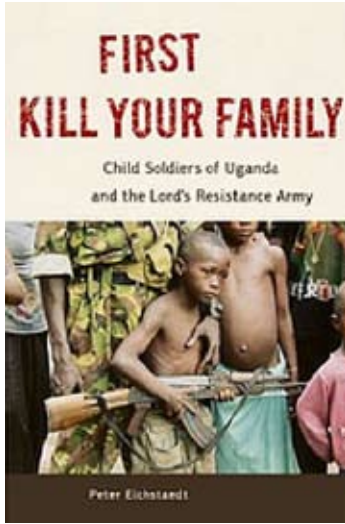
tanınıyor.

Saldırıları yaşayan köylülerin anlattığına göre, LRA, 5 ve 20 arasında yer alan gruplarla köyleri basıyor ve süngü, kılıç, bıçak, balta ve kasatura ile insanlara saldırıyordu. Ateşli silahları emirlere itaat etmeyenleri vurmak ve öldürmek için kullanıyorlardı.

Kongo'nun Orientale Bölgesi'nde binlerce ev, dükkan, hastane, kilise ve okul yakıldı ve kullanılamaz hale getirildi. Köylüler sakat bırakıldı, işkenceye maruz kaldı ve kadınlara defalarca kez acımasızca tecavüz edildi.

Birleşmiş Milletlerin yayınladığı bu raporlara göre, bu saldırıların her biri bir savaş suçu olma durumunda. LRA, Uganda hükümeti ile 20 yıldır savaş halinde ve hükümeti ülkenin kuzeyinde yaşayanlara karşı ayrımcılıkla suçluyor. LRA'nın lideri Joseph Kony geçen yıl barış görüşmelerine katılmayınca, Uganda ordusu, Kongo ve Sudan'dan gelen birliklerle LRA'ya karşı bir hareket başlattı. Kony ve örgütün diğer liderleri Hollanda'da Hague'de bulunan Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından insanlık suçu işlemekle itham edildi. Düzenlenen bazı saldırılarda, Kongo ordusu LRA'ya yardım etti ve kaçanların bazılarını silah zoruyla yıldırıldı.

Bütün bunlar bölgeden barışın ne kadar uzak olduğunu ortaya koyuyor. Bu denli vahşet ve hele çocukların buna ortak edilmesi onlarca yıl sürecek kin ve öç duyma konularının öne çıkmasına yol açıyor. Demek ki, bütün bunlar barış istemeyenlerin kasıtlı hareketleri.

1. Yük asansörünün yönetmelik ve standartlara uygun kurulum yapıldığı makine mühendisleri odasına kayıtlı yetkili bir makine mühendisine belgelendirilmelidir.
2. Yük asansörü yetkili kişi veya kuruluşa periyodik olarak test ve kontrol ettirilmelidir.
3. Kapsı ağır olarak çalışabilen bir yük asansörü ile kesinlikle personel taşınmamalıdır.
4. Uygun bir şekilde imalatı ve montajı yapılan bir asansörün kapsı ağır iken kesinlikle hareket etmemelidir.
5. Asansörün gelmesini bekleyen işçi, asansör geldiikten sonra, yükü alacağı yerin kapsı açılmalı, aşağıya düşecek ağırlık olmamalıdır.
6. Güvenli durumda bulunmayan ve standartları yönetmelik gerektiren işçilerle ilgili yönetmelik ve standartları da içeren konusundaki işçilerde eğitim verilmelidir.

Ne yapılmalı ?

İKİ DAKİKA DÜŞÜN
> Sayfa 23'ün yanıtı

Kediler ve İşyerinde Elektrik Güvenliği

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

da kolayca anlaşılır ki bu, fare veya sıçan(lar)ın işi. Bu da önemli miktarda maddi kayba neden olmuştur.

“Açık kapıdan girdi, öldü

Gaziantep'te arkadaşlarıyla oyun oynayan Harun U. (4 yaşında), mahalleye elektrik verilen trafonun açık bırakılan kapısından içeri girip saklanmak istedi.

Doğal gaz türbininde fare veya sıçan'ın girdiği yer

Fare veya sıçan'ın yaptığı tahribat

Fabrika sahasında çoğalan, kedi-severler ya da evsel katı atık depolama sahasında beslenen kediler(den biri) ! Farelere karşı yararlı olabilir mi ? Kadrosuz bir “teknik emniyet görevlisi” olabilirler mi ? Önce bir gazete haberine göz atalım:

“Trafoya giren kedi patlamaya neden oldu...”

Aydın'ın Nazilli İlçesi'nde, TEDAŞ'a ait elektrik trafosunun içine giren kedinin neden olduğu patlama sonucu 70 milyar liralık zarar meydana geldi.

Edinilen bilgiye göre, Zafer Mahallesi Kapalı Otopark İnşaatı yanında bulunan TEDAŞ'a ait trafonun içine giren kedi, elektrik tellerinin kısa devre yapmasına neden oldu. Büyük bir patlamanın yaşandığı bölgede çıkan yangın, it-faiye ekiplerinin müdahalesiyle söndürülürken, Nazilli'nin bazı mahallelerine uzun süre elektrik verilemedi. Vatandaşlar arasında paniğe neden olan yangın yerine gelen İlçe Emniyet Müdürü G. F. ile TEDAŞ İlçe Müdürü B.Y., soruşturma yaptı. Yüksel, gazetecilere yaptığı açıklamada, **trafoda 70 milyar lira tutarında zarar meydana geldiğini bildirdi.**(26.06.2003, Milliyet)*.

İthal edilen, gemilerle taşınan bir gaz türbinindeki arıza araştırılırken görülen manzara, elektrik operatörlerini şaşırtır. Sahada bırakılan kalıntılardan ve yapılan tahribattan

Fare veya sıçan'ın düşük gerilim kablosunda yaptığı tahribat

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı (M. Sc.)
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
Denetim Kurulu Üyesi

Yüksek gerilime kapılıp ağır yaralanan Harun U., yakınları tarafından Çocuk Hastanesi'ne götürülürken yolda öldü. Harun U.'nun ölümüne tepki gösteren mahalle sakinleri, TEDAŞ'ı sorumsuzlukla suçladı. (31.04.2004, Hürriyet)”.

BS-OHSAS 18001 (2007) iş sağlığı güvenliği ile ilgili kontrolleri belirlerken veya var olan kontroller üzerinde değişiklik yapmayı planlarken aşağıdaki sıralamaya uygun olarak risklerin azaltılmasının düşünülmesini önermektedir.

- Ortadan kaldırma,
- Yerine koyma,
- Mühendislik kontrolleri,
- İşaretler/uyarılar ve/veya diğer idari kontroller,
- Kişisel koruyucu donanım.

Yukarıdaki üç “teknik emniyet” zafiyeti incelendiğinde; risklerin azaltılması için belirtilen (d) ve (e) şıklarının işe yaramayacağı, fabrikalarda da fare ve sıçan gibi haşerelerle mücadelede kedinin, yarardan çok zarar verebileceği anlaşılmaktadır.

Bu kanımızı kuvvetlendiren başka kanıtlarımız da var. Operatör önündeki bilgisayar ekranından bazı pompaların enerjisini sağlayan kesicilerden birinde arıza/patlama olduğunu görür. Yetkili ekip derhal olayı ve nedenini araştırmaya başlar. MCC/trafo odasındaki gerilim değerine uygun yüksek gerilim eldiveni, çizmesi, elektrikçi elbisesi/giysisini (alev almaz kumaştan yapılan), güvenlik gözlüğü ve yüz siperlikli baret gibi kişisel koruyucu donanımlarını kullanarak, gerekli topraklama vb. yaptıktan sonra kesici hücrelerini kontrol etmeye başlar. Görülen manzara üzücü ve düşündürücüdür. İzolatörler arasında bir kedi yüksek gerilime kapılmış ve yanmıştır. Kedinin orada ne işi vardı! Neden ve nasıl girdi ? Fare mi kovaladı (bir kanıt yok), insanlardan mı ürktü, saklanmak için mi oraya girdi ? Yoksa dışarıya göre orayı sıcak mı buldu? Kokusu, frekansı, titreşimi, elektromanyetik etkisi mi çekici geldi ? Bilemiyoruz. Ama oraya girememeliydi.

Örnek bir işyerindeki katı kurallardan biri, fabrika sahasına giren kedi ve köpeklerin toplanarak uzaklaştırılmasıdır. Kesinlikle fabrika sahasına girmelerine, yuvalanmasına, yavru olmasına izin verilmez. Bunun bir nedeni makinaların arasına girerek arızaya neden olabilmeleridir. Bu deneyim, başka işyeri yöneticilerine aktarıldığında ve mutlaka “mühendislik (c) ve idari önlem (d)” alınması gerektiği hatırlatıldığında, *kolay tahmin edileceği gibi*, kedi-severlerin hismine uğranılmaktadır. Böyle bir karşı çıkıştan çok değil 48 gün sonra, bu kez de (başka) bir trafoda arıza. Arızanın nedeni mi? Aşağıdaki fotoğraf bu arızanın da nedenini ya da sonucunu göstermekte. Yine trafoya giren ve yüksek gerilime kapılarak yanan bir kedi.

Benzer kazaların bir daha olmaması için önce; çalışanlarımızı elektrik tehlikelerinden nasıl korumalıyız. Böylece de kedilerimizi ortamdaki uzaklaştırmış ve korumuş oluruz.

Elektrik Sessiz Enerjidir

Elektrik, doğanın en çok ve değişik alanlarda kullanılan enerji biçimidir. Elektrik enerjisi ile evlerimizi, sokaklarımızı, ofislerimizi ve fabrikalarımızı aydınlatıyoruz. Kişin ısınmamıza, yazın serinlememize yardım etmekte.

Elektrik enerjisi, eğer doğru kullanılmazsa, zararlı olabilir. Elektrik enerjisi mala zarar verebilir ve yangına neden olabilir. Yaralayabilir ve hatta öldürebilir.

Genel güvenlik ilkelerinin uygulanması elektrik kazalarının en aza indirilmesine ve kaza riskinin ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır. Elektrik enerjisinin tehlikesi ortadan kaldırılamamakla birlikte eğitim ve mühendislik teknikleri ile kontrol altına alınabilir.

Bu yazı sizlere elektriğin olduğu yerlerde nasıl davranılması gerektiği ve ekipmanların doğru kullanılması konusunda bilgi vermesi, kedilerin de elektrik tehlikelerinden korunması amacıyla hazırlanmıştır.

ELEKTRİK ZARAR - ACI VEREBİLİR!

Elektrik Şoklarına Neler Neden Olur?

Elektrik şokuna, topraklanmış bir yüzle ve tehlikeli bir elektrik ekipmanı ile aynı anda temas ederseniz, yakalanabilirsiniz. Şok, elektrik ekipmanındaki akımın toprağa vücudunuz üzerinden geçmesi ile meydana gelir.

Şokun nedeni amper denilen, elektrik akımının hareketidir. Çok küçük amperler bile yaralayabilir veya öldürebilir. Örneğin, küçük bir gece lambasının 6 watt'lık ampulü 0,05 amper çekecektir ve bu kadar küçük bir elektrik akımı bile öldürücü olabilir.

Elektrik Nasıl Yaralar (Zarar Verir) !

Elektrik akımı vücudunuzdan geçerken sizi yaralayabilir. Yaralanmanın ağırlığı, akımın vücudunuzun hangi bölgesinden ve elektrik akımının ne kadar sürdüğüne de (elektrik akımına ne kadar sunuk kaldığınıza da) bağlıdır. Elektriğin nasıl yaraladığı (zarar verdiği) aşağıda açıklanmaktadır;

Trafo'ya giren kedi, yüksek gerilime kapılmış !

- Solunum durur,
- Sinir merkezleri geçici olarak felç olur,
- Sinir ve kas dokuları yanar,
- Kalp atışı kesilir (kalp ritmi bozulur), bunun sonucu kan dolaşımı durur,
- İç kanama başlar.

Elektrik yaralanmalarının türleri (tipleri)

Elektrik akımı nedeniyle aşağıdakilerin yanısıra çok çeşitli şekillerde yaralanabilirsiniz;

- Elektrik kıvılcımı veya yangını nedeniyle oluşan yarınklar
- Makinaların aniden çalışmaya başlaması nedeniyle yaralanmalar,
- Şok sonucu dengenin kaybolması ile düşmeler

Kendinizi Korumak

Aşağıdaki elektrik güvenliği kurallarını uygulayarak kendinizi yaralanmalara karşı koruyun. Bu amaçla kontroller büyük önem taşımaktadır.

Kontrol Et!

- Sadece eğitilmiş, kalifiye ve yetkilendirilmiş çalışanlara elektrikli ekipman ile / elektrik tesisatında çalışmaya izin verildiğinin farkında mısınız?
- Ekipmanların, aletlerin, makinaların ve lambaların elektrik güvenliği kurallarına uygunluğu yasal olarak yetkilendirilmiş bir elektrikçi tarafından kontrol edildi mi?
- Aletlerin kabloları ve uzatma kordonları iyi durumda ve yapılan işe uygun seçilmiş mi?
- Topraklı fişleri topraklı prizler ile mi kullanıyorsunuz?
- Devreyi toprak hattı kopukluğunda devre kesici cihaz ile korumakta mıdır?
- Elektrik kontrol panellerini kapalı tutuyor musunuz (ve priz kapaklarını kapalı tutuyor musunuz?)
- Korunmuyorsanız nemli, (sulu) ve ıslak yüzeylerden, topraklanmamış metal ve çıplak (açık) kablo ile temastan kaçınıyor musunuz?
- Nemli ve ıslak ortamlarla, topraklanmamış ekipman ve akımlarla ve izole edilmemiş kablolarla çalışmaktan kaçınıyor musunuz?
- Alet ve ekipmanları kullanılması gerektiği şekilde kullanıyor musunuz?
- Bozuk ve zarar görmüş ekipmanı, elektrikli el aletlerini ve makinaları derhal raporluyor (bildiriyor) musunuz?
- Elektrikli makinaları ve tehlikelerini belirten ikaz (uyarı) levhalarına dikkat ediyor belirtilenlere uyuyor musunuz?

Doğru Koruyucu Donanımı Giymek

- Elektrik akımı ile temas edebilecek metal takı kullanmayın.
- Gerekli yerlerde göz koruyucusu kullanın.
- Islak ve nemli yüzeylerde kauçuk tabanlı ayakkabı ve bot kullanın.
- Elektrik ile çalışırken takviye edilmiş kauçuk veya deri güvenlik eldiveni kullanın.

Elektrik Yangınlarını Soğukken Söndürün!

Elektrik yangınları ile baş etmenin en iyi yolu çıkmasını engellemektir. Aşağıdakileri uygulayarak elektrik yangınına soğukken söndürebilirsiniz;

- **Donanım /Tesisat / Kurma :**
Elektrikli ekipmanı doğru şekilde kurdunuz mu?
- **Kontroller :**
Ekipmanın doğru şekilde çalıştığından emin olmak için düzenli olarak kontrol ediyor musunuz?

Kablo geçiş yerlerinde yapılan yangın izolasyonu, aynı zamanda kedi ve haşerelerin (sıçan, fare, yılan vb.) giriş noktalarını da kapatmıştır.

• Devreler, Kablolama ve Ekipman :

Bunları sağlam olduklarından ve aşırı yüklenmediklerinden emin olmak için kontrol ettiriyor musunuz?

• Bakım :

Çalıştığınız makina ve ekipmanın düzenli bir şekilde bakımı yapılıyor mu? Yağ, toz ve kalıntı kalma-yacak şekilde temizleniyor mu?

• Haberleşme :

Tehlikeleri, bozuk veya zarar görmüş ekipman, alet ve makinaları derhal raporluyor (bildiriyor) musunuz? Kuruluşunuzun (şirketin) güvenlik kurallarına uyuyor musunuz?

Elektrik Güvenliği Kontrol Listesi

Elektrik akımının zararlarından ve yaralanmalardan korunmak için aşağıdaki güvenlik uyarılarını aklınızda tutun;

- Uyarı işaretlerini / levhalarını okuyun. Onlar sizi uyar-mak ve korumak içindir.
- Alet ve ekipmanları kullanmadan önce kullanma kılavuzlarını inceleyin ve talimatlara uyun.
- Çalışırken tutma-taşıma yerleri, soketleri (priz) ve muhafazaları iletken olmayan (uzatma) lambaları kullanın.
- Uzatma kordonlarının bükülmemesi ve kopmaması için gereken özeni gösterin. Üzerinde yürünecek şekilde yolda bırakılmadığından emin olun.
- Kabloları fişlerinden tutup (prizden/birbirinden) çekin (ayırın). Kabloları hızla çekmeyin.
- Şok ve yangınlara neden olabilecek geçici (baştan savma) kablolarla dikkat edin.
- Tamire – bakıma başlamadan önce kilitle – etiketle kurallarına uyun. Düğmeleri (sviçleri) kapalı (off) pozisyonuna getirin. Ekipmanı ölçüm cihazları ile kontrol edin. Akımın ölü olduğundan (kesildiğinden) emin olun.
- Toprak hattı kopukluğunda devre kesici cihaz kullanın.
- Mümkün olan her yerde ve özellikle dışarıda çalışırken pilli (akülü) aletler kullanın.
- Bozuk veya zarar görmüş her türlü ekipmanı, aleti, makinaları ve kabloları derhal amirlerinize raporlayın.

Tehlikeleri Gözetlemek ve Tehlikelere Karşı Uyanık Olmak:

Tehlikeleri gözetlemek (tehlikelere karşı uyanık olmak) işinizin bir parçasıdır. Aşağıdakileri elektrik tehlikelerini kontrol etmekte kullanabilirsiniz;

● **Kablolama :**

● Bağlantılar ve toprak hattı sıkıca bağlanmış mı, kopma var mı?

● **Donanım /Tesisat / Kurma :**

● Şoka neden olabilecek aşınmış yerler veya kopmalar görebiliyor musun? Kablolar ve uzatma kordonları iyi durumda mı?

● **Kayış ve Dişliler :**

● Yüklenmeye (gücün yüklenmesine) neden olabilecek aşırı gerilme veya zorlanma saptanıyor mu?

● **Kişisel Koruyucu Donanım:**

● El ve ayak koruyucuları iyi durumda tutuluyor mu ve kullanılabilir durumda mı?

● **Makinalar :**

● Aşırı yük, vibrasyon veya motorun zorlanması (engellenmesi) ortaya çıkıyor mu?

● **Ekipman :**

● Ekipman ve el aletleri düzgün çalışıyor mu? Zarar görmüşler mi veya kusurları var mı?

■ **Elektrikle İlgili Acil Durumlar**

● Ne kadar dikkatli olursanız olun bazen elektrikle ilgili acil durumlar meydana gelebilir. Bu acil durumlarla başa çıkmanın yolları aşağıda verilmektedir.

■ **Yüksek Voltajlı Elektrik**

● Acil servisle ve doktorla temas kurun. Amirinize haber verin ve/veya iş yeri acil durum talimatını uygulayın.

● *Kazazedeye dokunmayın.* Kazazedeyi kurtarmak için alet kullanmayı denemeyin.

■ **(Düşük Voltajlı /100 volt) Elektrik**

● Topraklanmış hale gelen hiç kimseye dokunmayın.

● Sigorta, şalter veya fişi çekerek elektriği kesin.

● Elektriği kesemiyorsanız (elektrik şirketinden) yardım isteyin.

■ **Tıbbi Yardım**

● Yardımı ulaşana kadar aşağıdakileri uygulayarak yardımcı olabilirsiniz;

● Kalp atışını kontrol edin. Eğer kazazedenin kalbi durmuş ise ve eğitiminiz varsa solunum yolunu açın – nefes verin - kalp masajı (CPR) uygulayın.

● Eğer kazazede nefes almıyorsa suni solunum uygulayın.

● Şok geçiren kişiye uygun şekilde davranın. Kazazedenin yatar vaziyette kalmasını sağlayın. Eğer bilincini kaybederse onu sıvıların akması (dolaşımın devam etmesi) için yan tarafı üzerine yatırın. Boyun veya omurga yaralanmaları söz konusu ise kazazedeyi hareket ettirmeyin. Vücut ısısını korumak için kazazedeyi sarın.

ELEKTRİK GÜVENLİĞİ İÇİN BAZI ÖĞÜTLER

Elektrik ile ve elektrikli teçhizatın etrafında çalışırken aşağıdaki kuralları uygulayın;

- Tüm elektrikli ekipmanın topraklandığından emin olun.
- Toprak hattı kopukluğunda devre kesici cihaz kullanın.

Ultrasonik fare ve kedi kovucu

- Mümkün olan her yerde ve özellikle dışarıda çalışırken pilli (akülü) aletler kullanın.
- Kullanmadan önce tüm alet ve kişisel koruyucu teçhizatı kontrol edin.
- Kilitle ve etiketle kurallarını uygulayın.
- Makine ve aletleri tasarlandıkları işler için kullanın.
- Güvensiz makine, alet ve elektrikli araç-gereçleri raporlayın. Tamir edilene kadar bunları kullanmayın.

■ **Unutmayın**

Elektrik akımı zarar görülmesine ve yaralanmaya hatta ölüme neden olabilir. Elektrik ile çalışırken güvenli kalmak (zarar görmemek / güvenlik kurallarına uymak) sizin işinizdir!

SÖZÜN SONU;

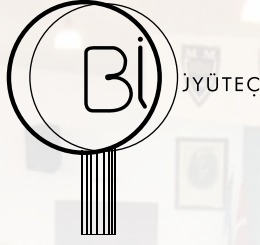
Farelerden korunmak için sistematik bir şekilde haşerelerle mücadele programı (işin uzmanları ile / uzman kuruluşlardan yararlanılarak) başlatılmalı ve sürdürülmelidir. Haşerelerin girebileceği bütün açıklıklar fiziksel önlemlerle; örneğin elektrik kablolarının geçtiği yerler izole edilerek (aynı zamanda yangın izolasyonu yapılarak) . Bu önlemlere ilave olarak ultrasonik fare ve kedi kovucular da sahaya etki alanları göz önüne alınarak yeterli sayıda konabilir.

Yapı içindeki tesisler görevli olmayan kimselerin giremeyeceği biçimlerde kilitle olarak yapılmalı ve kilitle bulundurulmalıdır (çocuklar da giremesin!) (*Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği Madde,35*).

Elektrik tesislerinin, trafolar odalarının / sahalarının, motor kumanda kontrol odalarının (MCC) (çitle çevrilmiş tesisler) içerisindeki koruma düzenleri: Dolu duvarlar ve tel kafes düzenler en az 1800 mm. yükseklikte olmalıdır. Altlarında, yanlarında kedilerin, farelerin, sıçanların geçebileceği açıklık bırakılmamalı, kedilerin tırmanarak geçmesi için de üst kısmına yaklaşık 45° eğimli 0,5 m boyunda bir ilavenin olması uygun olacaktır. Kediler yüksek gerilim tesislerine, makine ve tesisatın arasına isteseler de fiziki engellerden dolayı girememeliler. Fabrikalarda kedilerin can güvenliğini sağlama, ciddi maddi hasarları ve proses kazalarını önlemek için kedilerin bulunmasına, dolaşmasına da kesinlikle izin verilmemelidir.

ÇOCUK EMEĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNELİM

19 Kasım 2009 tarihinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Aziz Köklü Salonu'nda “Çocuk Emeği Üzerine Düşünce Ortamı” başlıklı sempozyumumuzu gerçekleştirdik. A.Ü.S.B.F. Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın ortaklaşa düzenlediği

etkinlik, tarihsel bakış açısından, niceliklerin ortaya serilmesine; model çalışmalarından mücadele stratejilerine kadar bir çok konuda, izleyenleri doyuran sonuçlar ortaya koydu. Gönüllülüğü yücelten işbirliğine çok güzel bir örnek bu. Bu sayımızın büyütec bölümünde, sempozyum kayıtlarından, Dr. Taner Akpınar ve Dr. Onur Sunal'ın özetlediği konuşmaları paylaşacağız.

Açılış Oturumu

Prof. Dr. Ahmet Makal

(Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü)

Çalışan çocuklar konusu sosyal politikanın temel ve kritik sorun alanlarından biridir. Endüstri devriminden sonra kadın ve çocuk emeği en önemli sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Ücretli çalışanları koruyucu sosyal politika önlemleri de öncelikle çocuk ve kadın çalışanları koruma kapsamına alarak gelişmiştir. Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi olarak çocuk emeği sorununa eğilmemiz temel sorumluluklarımızdan biridir. Fişek Enstitüsü zaten uğraşı alanı itibariyle büyük ölçüde çocuk emeği ile ilgili faaliyetlerde bulunan bir kuruluştur. Gürhan Fişek'e ve onun şahsında Fişek Enstitüsü'ne çok teşekkür ediyorum. Bir teşekkür de aramızda bulunan SBF dekan yardımcısı Doç. Dr. Yalçın Karatepe'nin şahsında SBF yönetimine iletmek istiyorum.

Prof. Dr. Gürhan Fişek

(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni)

Ben neden buradayım?

Bunu kendime sorduğum zaman aklıma üç olay geliyor. Birincisi: 1978'lerde Çalışma Bakanlığı müfettişi olarak küçük sanayi sitelerine gittiğimde, çıraklar derlerdi ki; “gelmeyin, buraya gelmeyin”. “Olur mu yavrum, sizi korumaya geliyoruz” dediğimde “hayır” derlerdi. “Siz geldiğiniz zaman işveren; ‘hadi açın, atın kendinizi pencereden aşağı’ der, biz sakatlanırız. Yani siz bizim sağlığımızı korumuyor, sağlığımızı bozuyorsunuz. Onun için buraya gelmeyin” derlerdi.

İkincisi: 1984'lerde çalışan çocuklar üzerine anket yaptığımda, onlara şu soruyu sordum; “ustalar hangi çırakları sever?” Dediler ki; “ustalar işi iyi yapan çırakları sever”. Demek ki, oyun oynamak isteyen, köşeye kaçıp uyuyan çırakları kimse sevmiyor. Halbuki çocuk bunlar ve bütün çocukları sevmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Üçüncüsü: Vakıf olarak çıraklardan bir grubu yaz tatiline götürmüştür. Kumsaldayız, iki yaşlı yanaşmış çocuklardan birine sordu; “yavrum hangi okuldansınız”. Çocuk şaşaladı, okulla bağı kesileli yıllar olmuş, durdu;

“ben çırağım” dedi. İki yaşlının suratındaki ifadeyi görecektiniz, sanki uzaydan gelen birini görmüş gibilerdi, “nereden düştü bu kumsala çıraklar”, kayboldular ortadan. O zaman anladım ki, kumsallar öğrenciler içinmiş, başlarında öğretmenleriyle tatile gelen öğrenciler içinmiş.

Bunlar bu alanda bir eşitsizlik olduğunu kavramamı sağlayan ve çalışan çocuklara ilgimi ayakta tutan konulardı. Benzer duyguları hissedilen insanlar Fişek Enstitüsü'nü meydana getiriyor. Onların katkılarıyla çalışmalarımızı gerçekleştiriyoruz. Ama bir şeye daha inanıyoruz; birlikten güç doğar diyoruz.

O zaman birliktelikler önem kazanıyor. İşte Karikatür Vakfı ile yaptığımız, işte ILO ile yürüttüğümüz, işte SPF Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi ile yürüttüğümüz çalışmalar bu birlikteliklerin, birlikten güç doğarın sonuçları. Bu bakımdan ben bizle birlikte yürüyenlere teşekkür ediyorum, başarılar diliyorum.

Doç. Dr. Yalçın Karatepe

(Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekan Yardımcısı)

Ben fakülteyi temsilen burada bulunuyorum, işletme hocasıyım. Biz genellikle işletmeleri analiz ederken sayılara bakarız. Ne kadar iş yapmıştır, ne kadar satmıştır, ne kadar kar elde etmiştir, ne kadar üretmiştir, verimlilik ne kadar olmuştur gibi konulara bakarız ama bunun arkasında yatan insan unsuruna çok da fazla dikkat etmeyiz. Değeri yaratanların ne tür demografik özelliklere sahip olduğu, kaç yaşında oldukları... kağıt üzerinde buna dikkat etmediğimiz, görmediğimiz, gözden kaçırdığımız bir unsur. Anlıyorum ki çok önemli, özellikle çocuk çalışanlar açısından Gürhan Hoca'nın verdiği örnekler oldukça çarpıcı.

Çocuk çalışanlara ilişkin istatistikler AB yolunda ilerleyen Türkiye'nin bu konuda Bangladeş, Senegal ve Nijerya gibi ülkelerle aynı kategoride yer aldığını gösteriyor. Çalışan işgücünün % 20'si çocuklardan oluşuyor. Umarız ki, Türkiye hedeflediği noktaya giderken bu sorunu çözer, bu sempozyum da sorunun çözümü için yol gösterici olur.

I. Oturum : Tarihsel Perspektiften Türkiye’de Çocuk Emeği

Giriş Konuşması

Prof.Dr.Kuvvet Lordoğlu

(Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi)

“Bu toplantıda kolaylaştırıcı görevini bana verdikleri için Çalışma Ekonomisi Bölümü Başkanlığına ve Fişek Enstitüsüne çok teşekkür ederim. Çocuk emeği ile ilgili anılar beni yıllar öncesine götürdü. Çocuk emeği ile ilgili ilk çalışmamı 1986 yılında Bursa’da yapmıştım. O zaman daha henüz mevcut çıraklık yasası yoktu. Konuyla ilgili daha sonra da devam etti. 1993 yılında Friedrich Ebert Vakfı çocuk emeği ile ilgili bir çalışma önerdi. Bu çalışmada da alanın içine daha fazla girmek mümkün oldu. Birçok çocukla karşılaşmak onları çalıştıran işverenlerle karşılaşmak ve sorunları daha yakından izlemek fırsatım oldu. Bu çalışmaların devamı ve gelişimi bu alanda yeniçalışmaya başlayan arkadaşları özendiriyor.

Dünyada çocuk işçiliğinin önlenmesi konusunda çabaların olduğunu biliyoruz. Çocuk işçiliğinin önlenmesi yönündeki çabaların hiçbirini küçümsemeden, ama aslında azaltan veya durduran bir biçimde değil, tam tersine daha arttıran bir küresel dünya ekonomisi içinde yaşıyoruz. Özellikle küreselleşme, 1970’li yıllardan başlayan bir devinim içinde, çocukların sömürülmesinin, yalnızca onları çalıştırarak ve çalıştırma yoluyla ürettikleri artık değerini işverene aktarılması biçiminde (ucuz emek olarak) değil, bedenlerini dahi kullanarak her yönüyle yararlanmak biçiminde olduğunu görüyoruz.”

1802’den 182’ye Çocuk İşçiliğine Yönelik Sosyal Politikalar

Dr. Onur Sunal

(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı)

1802 şu açıdan önemli bir tarih; İngiltere’de ilk defa çırak sağlığı konusunda bir yasa kabul edilmiştir. 182 ise 1999 yılında kabul edilen çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin önlenmesine hakkındaki ILO Sözleşmesi.

Konuya BM ve gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında, tek taraflı bir bakış açısının olduğu görülmektedir. batılı ülkelerin çoğu çocuk işçilik sorununu halletmiş görünüyorklar. Çocuk işçilikle mücadelede en önemli konulardan biri de gelir dağılımı eşitsizliklerini ortadan kaldırmaktır. Gelişmiş Batılı ülkelerde 2.Dünya Savaşından sonra oluşturulan refah devleti modelleriyle çocukların çalışma yaşamından çekilerek eğitime yönlendirilmesi toplumun geneline yayılmıştır. Bu nedenle Batıdaki gelişmiş ülkelerin çocuk işçilik konusunda büyük bir sıkıntılarının olmadığı görülmektedir. Bunun temelinde yatan en önemli neden, çocukların çalışmaya ihtiyaç duymamasıdır. Çocuk işçilikle mücadele konusunda yasal açıdan alınacak önlemlerle kısa vadede çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması gerçekçi bir yaklaşım değildir. Dünyanın diğer bölgelerinde çocuk işçilik sorunu devam etmektedir. Soruna yönelik büyük çaplı bilimsel araştırmalar Batılı bilim adamları tarafından yönlendirilmekte ve bu araştırmalar BM tarafından finans edilmektedir. Bu durum tek taraflı bir bakış açısının gelişmesine yol açıyor.

Dünya genelinde yaklaşık 350 milyon çocuk gelir getirci bir faaliyette bulunuyor. Bunların yaklaşık % 70’inin yaptığı işler çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak kabul edilen işlerdir.

Çocuk işçilikle mücadele konusunda elbette ülkelerin ve devletlerin üzerine düşen büyük görevler var. ancak finansal açıdan kaynak gerektiren çalışmaları bir devletin tek başına sürdürmesinin olanaklı olmadığını tahmin etmek zor değil. Bu nedenle ILO’nun 1992’de başlattığı IPEC programı çerçevesinde çocuk işçilikle mücadele konusunda yapılmış önemli çalışmalar var. Ancak, “bu ne kadar yeterli?” bence gerçekte sorulması gereken soru budur. Örneğin IPEC programı çerçevesinde Türkiye’de 85 bin çocuğa ulaşılmıştır. Bu önemli bir sayı ama, Türkiye’de yaklaşık 1 milyon çocuğun çalışma yaşamı içerisinde olduğu tahmin edilmektedir. Sorunun çözümü açısından çalışmaların yetersiz olduğu ortadadır.

Bugün baktığımızda az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin çocuk işçilik konusunda büyük sorunları olduğunu görüyoruz. Bu ülkelerdeki soruna çocuk işçilik demek de mümkün değil, kölelik bir bakıma. Çocuk askerler, madenlerde çalışan çocuklar, köle gibi alınıp-satılan çocuklar, kakaoya ya da kahve tarlalarında çalışan çocuklar, aynı şekilde pamuk tarlalarında çalışan çocukların durumu...

Benim dikkat çekmek istediğim konu bir taraftan dünyanın en değerli madenlerine sahip olan az gelişmiş ülkelerde bu madenlerden elde edilen gelirin tamamı silah satın almak için kullanılıyorken, diğer taraftan bu ülkelerde çocukların temel gereksinimlerini karşılayacak kadar bile kaynak ayrılmamaktadır. Çocuklar bu madenlerde köle gibi çalıştırılmakta, buna karşın, yarattıkları değerden pay alamamaktadır. Çocuklar üzerinden sağlanan bu tür büyük çıkarlar çocuk işçiliğini önleme çabalarının başarıya ulaşmasını engelleyecek bir görüntü vermektedir.

Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Çocuk Emeği

Prof. Dr. Ahmet Makal

(Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Başkanı)

Erken Cumhuriyet dönemi ifadesi Cumhuriyetin başlangıç yıllarından 2.Dünya Savaşı sonrası yıllara kadar olan dönemi ya da 1950’lere kadar olan dönemi nitelendirmek için kullanılmaktadır. Cumhuriyet Türkiye’si Osmanlı’dan birçok konuda miras alırken, bu mirasın bir parçası da çocuk emeğine ilişkin oluşumlardır. Üretim yapısı ağırlık-

lı olarak tarıma dayalı Osmanlı'da tarımsal üretimde çocuk emeği yaygındır ve ağırlıklı olarak ücretsiz aile işçiliği biçiminde görülmektedir. Ancak bununla sınırlı değildir. Zanaat kesiminde evde çalışma olgusu da çok önemlidir Osmanlı'da. Özellikle dokumacılıkta, halı gibi bazı faaliyet alanlarında küçük imalathane ve fabrikalar dışında evde çalışma olgusu da çok önemlidir. Hem evde çalışma faaliyetleri çerisinde hem de Osmanlı'da 19.yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başlayan küçük imalathaneler ve fabrikalarda da çocuk emeği olgusu ciddi bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Bu döneme ilişkin veriler, özellikle de 1913-1915 sanayi sayımı sonuçları büyük sanayi kuruluşlarında dahi, ciddi bir çocuk emeği ile karşı karşıya kaldığımız ortaya koyuyor. 1913-1915 sanayi sayımı sonuçları sadece çocuk emeğinin niceliği değil, çocukların çalışma süreleri, ücretleri konusunda da bize çok değerli bilgiler sunuyor.

Çocuk emeğine ilişkin bu iktisadi yapı Cumhuriyet dönemine miras olarak kalıyor. Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin farklı veri kaynakları çocuk emeğinin niceliği konusunda farklı veriler sunmaktadır. Ücretli işçilik içerisinde çocukların payının % 10 dolaylarında olduğunu söyleyebilirim. Bunun içerisinde hem erkek hem de kız çocuklar var. Erkek çocuklar daha çok küçük ölçekli sanayi kuruluşlarında çalışıyorlar, kız çocuklar daha çok büyük ölçekli sanayi kuruluşlarında çalışıyorlar. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında tekstil alanındaki kuruluşlar görece büyük kuruluşlardır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında erkek işgücü askere alındığı için, işgücü eksikliği kadın ve çocuk işgücü ile giderilmeye çalışılıyor. 2.Dünya Savaşı yıllarında çocuk işgücünün oranı iki katına çıkıyor, savaş sonrası dönemde yine % 10'luk düzeye iniyor.

Ücretler açısından bakıldığında çocuk işçilerin ücretleri hem yetişkin erkek işçi ücretlerinden, hem de kadın işçi ücretlerinden ciddi ölçüde düşük.

1947 yılında TBMM'de bir komisyon kuruluyor ve bu komisyon Türkiye genelinde sanayi kuruluşlarını inceleyerek bir rapor hazırlayıp TBMM'ye sunuyor. Bu rapor çocukların çalışma koşullarına ilişkin olarak da çok değerli bilgiler içermektedir. Bu raporda yer alan bilgilere baktığımızda, çocukların çalışma sürelerinin çok uzun olduğunu ve sağlık ve güvenlik açısından çok tehlikeli koşullarda çalıştırıldığını görüyoruz.

Bu dönemde çocuk işçiliğine ilişkin koruyucu mevzuat yok denecek düzeydedir. 1951'de 18 yaşından küçük çocukların maden ocaklarında çalıştırılması yasaklanmıştır. Ondan sonra çok sınırlı önlemler vardır. Borçlar Yasası'nda çıraklıktan neredeyse bir söz edilip geçilmiştir, çocukları koruyucu önlemler yoktur. 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kadın ve çocukların korunması çok önemli hükümler içermektedir. Ama sanayide çocukların çalışma yaşı 12 olarak belirlenmiştir. Bu, dönemin uluslararası normlarına aykırı bir standarttır. Dönemin çocukların çalışma yaşı konusundaki uluslararası standardı 14'tür.

1936 tarihli İş Yasası'nda da minimum çalışma yaşı 12 olarak yer almıştır. Bunun dışında çocukların ve kadınların hangi işlerde çalışmayacağı tüzüğe bırakılmıştır ama bu tüzük 1948 yılında çıkartılmıştır. Bir bütün olarak bakıldığında çocukları koruyucu mevzuat hem yetersiz hem de uluslararası normlara aykırıdır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de 1940 yılında çıkartılan Milli Korunma Kanunu ile varolan mevzuatın yetersiz gördüğümüz koruyucu düzenlemeleri de askıya alınmıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde devlet çocuk işçiliğini önlemek için gereken önlemleri almaktan kaçınmıştır.

Türkiye'de Çocuk İşgücü İstatistikleri

Murat Şahabettinoğlu

(Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri Şubesi)

Türkiye'de çocuk işgücüne ilişkin Ekim 1994, Ekim 1999 ve Ekim-Kasım-Aralık 2006 dönemlerine olmak üzere üç anket yapılmıştır. Bu anketlerin temel bulguları;

1.Okula devam etme durumu

1994-2006 yılları arasında;

*6-14 yaş grubundaki okula devam oranları tüm uygulama dönemleri itibariyle, gerek kız gerekse erkek çocuklar için artış göstermiştir. 1999 yılından 2006 yılına kadar olan dönemde yaşanan artış daha fazladır.

*15-17 yaş grubundaki çocukların eğitime devam etme oranlarında da yıllar itibariyle dikkat çekici artışlar söz konusudur (zorunlu temel eğitimin etkisi).

2.Ekonomik işlerde çalışan çocuklar

1994-2006 yılları arasında;

*6-14 yaş grubundaki toplam istihdam % 66,6 azalmıştır.

*15-17 yaş grubundaki toplam istihdam % 51,4 azalmıştır.

*Her iki yaş grubunda da, kız çocukların istihdamındaki düşüş oldukça yüksektir.

*1994 anketinde 6-14 yaş grubundaki çocukların % 8,8'i ekonomik işlerde çalışmaktadırlar. Bu oran 1999 yılında % 5,1'e, 2006 yılında ise % 2,6'ya düşmüştür.

*15-17 yaş grubundaki çocuklarda ise, bu oran 1999-2006 yılları arasında yaklaşık % 9,5'lik bir azalışla % 26,3'ten, % 16,9'a düşmüştür.

3.Okula devam etme durumuna göre istihdam edilen çocuklar

1994-2006 yılları arasında;

*6-14 yaş grubunda okula devam etmeyen ve istihdam edilen çocukların oranı % 39,8'den, % 13,1'e azalmıştır. Bu, en yüksek azalış oranıdır.

4.Sektörlere göre istihdam edilen çocuklar

1999-2006 yılları arasında;

*Sayısal olarak bakıldığında, 6-17 yaş grubu çocuklar için istihdamı artan tek sektör "ticaret" olmuştur. 1999 yılında ticaret sektöründe çalışan çocuk sayısı 159 bin iken, 2006 yılında bu sayı 205 bine yükselmiştir.

*Oransal olarak bakıldığında, tarım sektörünün yanı sıra hizmetler sektöründe de, Ekim 1999 uygulaması sonuçlarına göre, az da olsa bir azalış meydana gelmiştir. Sanayi ve ticaret sektöründe çalışan çocuk oranında zamanla bir yükseliş görülmektedir.

5.İşteki duruma göre istihdam edilen çocuklar

1994-2006 yılları arasında;

*Her iki yaş (6-14 ve 15-17) ve cinsiyet grubu için tüm işteki durum gruplarında (ücretli veya yevmiyeli, ücretsiz aile işçisi) istihdam edilen çocukların sayısında yıllar itibarı ile bir azalma görülmektedir.

2006 yılında yapılan araştırmanın özet sonuçları

*6-17 yaş grubundaki çocuklar toplam kurumsal olmayan nüfusun % 22,3'ünü oluşturmaktadır.

*6-17 yaş grubundaki çocukların % 84,7'si eğitime devam etmektedir.

*6-17 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların oranı % 5,9'dur (958 bin kişi).

*Okula devam eden çocukların % 2,5'i, edemeyenlerin % 26,3'ü ekonomik işlerde çalışmaktadır.

II. Oturum : Türkiye'nin Çocuk İşçiliği İle Mücadelesi

Giriş Konuşması

Doç.Dr. Banu Uçkan

(Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi)

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi)

Çocuklar, bir toplumun geleceğini oluşturmaktadır. Sanaî devriminden günümüze gelene kadar çocuk işçilik sorunu, dünyada ve ülkemizde tartışılmıştır. Ne yazık ki hala bu sorun, çözüme kavuşturulamamış gözükmektedir. Sabah ki oturumda konuya tarihsel bir perspektiften yaklaşıldı. Sorunun nicel boyutu tartışıldı. 12-17 yaş grubunda, ILO'nun verilerine göre dünyada 283 milyon, ülkemizde ise TÜİK'in 2006 verilerine göre, 6-17 yaş grubu içinde kalan çocukların %6'sı yani yaklaşık 1 milyonu çalışmaktadır. Ancak, bunların resmi veriler olduklarını da unutmamak gerekiyor. Çocuk işçilik sorununun birçok boyutu var: çalışan çocuk boyutu, çalıştıran aile boyutu, çalıştıran işveren boyutu, sosyolojik ve ekonomik boyutu var. Bu kadar çok boyutlu bir sorunun üstesinden gelebilmek için tek bir aracın, diğer bir deyişle sadece hukuksal aracın kullanılması yeterli değil. Ekonomik ve sosyal politikaların da etkin olarak kullanılması gerekiyor. Artık günümüzde ILO'nun dışında çok uluslu şirketler de konunun önemini kavramış durumda. Etiketlerinde çocuk işçilik sorununa yer vererek, sosyal sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktalar. Sabah yapılan oturumda konuya daha çok tarihsel bir perspektiften yaklaşıldı, bu oturumda Türkiye'de çocuk işçiliği sorununun güncel boyutu ele alınmaya çalışılacak.

Türkiye'de Çocuk İşçilik Sorunu ve Mücadele Yolları

Nural Yılmaz Dağdemir

(Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi)

Sabah yer alan oturumdaki, çocuk işçilik konusundaki iyimser yaklaşımlara katılmayacağım. Çalışan çocuk sayılarına ev işlerinde çalışan çocukların da dahil edilmesi gerekiyor. Ülkemizde 6-17 yaş arasındaki her iki çocuktan biri çalışmaktadır. Dünyada çalışan çocuk sayısı azalırken, ülkemizde arttığı görülüyor. Dolayısıyla acaba ülkemizde çalışan çocuk sorununa gereken hassasiyet gösteriliyor mu sorusu akla geliyor. Ülkemizde, çocuk tanımında bile ortak bir noktada birleşilememiş olması düşündürücüdür. Türk Medeni Kanunu 18 yaş altını, İş Kanunu 14-15 yaş altını, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 12 yaş altını ölçüt olarak kullanmaktadır. Görülmektedir ki, Türkiye'de çocuk yaşı tanımı 18 üst sınırında bitirilmekte, çalışma yaşı ise 12'ye kadar indirilebilmektedir. Eğitim çağında olan 15 yaşındaki bir çocuğa evlenme izni verilebilmekte, 12 yaşında bir çocuk çalıştırılabilmektedir. Çocuk işçiliğinin en önemli nedenleri, yoksulluk ve eğitimsizlik olarak görülmektedir. Eğitim durumu yükseldikçe yoksulluk oranı düşmektedir. İnsani Gelişim Endeksi'ne (İGE) göre, 177 ülke arasında ülkemiz 92.sırada. Üst sırada yer alan ülkelerin eğitim oranı ve gelirlerinin yüksek olduğu görülüyor. Ülkelerde gelişmişlik göstergesi olarak ele alınabilecek GSMH dü-

zeyi ile eğitim düzeyleri birbiriyle eşanlı büyüme veya küçülmekte ve aralarında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. İki endeks arasında hesaplanan ilişki katsayısı, 0.76'dir. Bu, yoksulluk ve eğitimsizlik arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. İGE ile eğitim düzeyleri yine birbiriyle eşanlı büyüme veya küçülmekte ve aralarında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. İGE ve eğitim endeksleri arasında çok kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. İki endeks arasındaki ilişki katsayısı, 0.91'dir. ILO'nun uzun vadeli hedefi, çocuk işçiliğini sona erdirmektir. Kısa ve orta vadeli hedef ise, çocukların korunması ve çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesidir. Ancak, çocuk işçilik sorunu ülkelerin sahip oldukları kaynaklar göz önüne alındığında sonra erecek gibi görünmüyor.

Ülkemizde de eğitim oranı düşüğe yoksulluk oranı artmaktadır. Türkiye'de hala 4.930.000 kişi okuma-yazma bilmemektedir. Bu, Norveç ve İrlanda'nın toplam nüfusundan daha fazladır. OECD ülkeleri arasında eğitime ayrılan pay ortalama GSMH'nın %5.79'unu, ülkemizde ise %3.82'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de verilere bakılacak olursa tarımda kullanılan işgücü azalmasına rağmen, 1999-2006 yılları arasında çocuk işçilik %57 oranında artmıştır. 2000'den 2006'ya gelinen kadar, tarımda çalışan yetişkinlerin sayısında %78'lik bir azalma olmuştur. Buna rağmen, tarım alanında çalışan çocuk sayısındaki artışın %57 olması, çocuk emeğinin daha fazla tercih edildiğini gözler önüne sermektedir. Türkiye'de çocuk işçilik sorunu, çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biridir. Bu sorunun çözümü için yoksulluk yok edilmeye çalışılırken, eşanlı olarak eğitim de yaygınlaştırılmalıdır.

Kız Çocukların Eğitimi ve Nitelikli İşgücü Olarak Çalışma Yaşamına Katılmaları

Prof.Dr. Şengül Hablemitoğlu

(Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı
ve Sosyal Hizmet Bölümü Başkanı)

Dünyada, çalışan 218 milyon çocuğun 100 milyonunu kız çocuklar oluşturmaktadır. Bunlardan 20 milyonu, 12 yaşın altındadır ve 53 milyonu, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak adlandırılan sınıfta içinde yer almaktadır. Dünyada çocuk emeği açısından incelenen 16 ülke arasında, Mali ve Senegal'den sonra Türkiye, çocuklarını en uzun çalıştıran üçüncü ülke olma durumunda. Çocuk işçiliği önlemek konusunda en önemli araç eğitimidir. Dünyada ilkökula gönderilmeyen 55 milyon çocuğun %55'ini kız çocuklar teşkil ediyor. Türkiye'de 6-13 yaş arasında 220 bin çocuk eğitim yaşamının dışındadır. Bunların 130 bini, kız çocuklardan oluşuyor. Bütün dünyada çalıştırılan kız çocukların %30'u, kendi evinin dışında, bir başka hanede ev işlerinde hizmetçilik yapıyor. Aynı zamanda kendi evlerinde çalıştırılan kız çocukların yaptıkları işler de göz ardı ediliyor.

ILO, 'Kızlara Bir Şans Verin' başlıklı raporunda, çocukların işçileştirilmesine karşı temel politika aracı olarak eğitim yatırımlarının artmasını, yoksul ailelere dolaylı eğitim masrafları için yardım verilmesini öneriyor. Kriz dönemlerinde, hükümetlerin eğitim yatırımları azalıyor, bu da kız çocukların işçileştirilmesi riskini artırıyor. Yoksul aileler, kız çocuklarının yerine erkek çocuklarını okula gönderiyor.

Eğitimin piyasa ekonomisine açılması, kız çocuklarını eğitimi satın alan bir müşteri konumuna sokuyor, bu durum mevcut cinsiyete dayalı eşitsizlikleri güçlendiriyor. 15-19 yaş arası kızların %16'sı okur-yazar olduğu halde, ilköğretim diploması alamamış durumda. Bu da kızların ilköğretilerinin devam etmelerine de birkaç yıl içinde okuldan koştuklarını göstermektedir.

Ekmeğin parasını kazanmaya küçük yaşta başlayan buruk yürekler, ailelerin zoruyla ya da çaresizlikten okullarını terk eden ve çalışırken okuma hayalleri yok olan eğitimsiz kız çocukları, sevmediği işinden ayrılmak için evlenmeyi, birer çocuk anne olmayı kurtuluş yolu olarak görüyorlar. Onlar yarınlarımız. Onların yarınlarını karartmak, ülkemizin yarınlarını karartmak anlamına geliyor.

Türkiye'de Çalışan Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Önerilerinde Kilometre Taşları

Prof.Dr.A.Gürhan Fişek

(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi)

İnsanların en büyük heyecanlarından, meraklarından, tutkularından biri sonsuzu yakalamak... Hayaller kurdular, reenkarnasyona inandılar; ama bugüne kadar elle tutulur bir ilerleme gösteremediler. Bir tek çocuklarıyla torunlarıyla sonsuza ulaşma olasılığını ellerinde tutuyorlar.

İşte sonsuzu yakalamak için bir araç olarak gördüğümüz çocukları, gününbirlik gereksinimler uğruna tüketmek, insanlığın kabul edebileceği bir tüketim biçimi değil... Toplum, geleceğini ve sonsuzluk hayalini yitirmek istemiyor.

Büyük Sanayi Devrimi'nin olumsuz etkilerini ilk kez çalışan çocuklar üzerinde farkedilen dünya, kendisini bu kısır döngüden kurtarabilmek; gününbirlikçi yaklaşıma teslim olmamaya çalışıyor.

Cumhuriyet sonrası Türkiye'sinde, çocuk, bu kez, devrim ilke ve ülküsünü sonsuza taşıyacak ve ülkeye taze kan getirecek bir güç olarak görüldü.

Köy Enstitüleri ve KİT'lerin çırak okullarının 1938'li yılların hayalidir. Biri köy kalkınmasının, öteki sanayileşmenin motoru olacaktır. Küçük yaşta, yaşlıları tarlalarda çalışırken, Köy Enstitüleri, okullarında yarına hazırlandılar. Küçük yaşta yaşlıları, küçük ve köhne atölyelerde çalışırken, KİT'lerin çırak okullarında çıraklar, başta öğretmenleri yarım gün dersliklerde, yarım gün atölyelerde ders gördüler. Ama üretim katılmadılar, riske atılmadılar.

Hem köy enstitülerinin, hem KİT'lerin çırak okullarının sonu, ne yazık ki, "sonsuzluk" hayalinin de yara almasına yol açtı. Bu güçlü etki ve tepkisinin sonrasında, çocukların küçük yaşta çalıştırılmaları sürdü.

Esnaf ve Sanatkar kuruluşlarının desteği ile 1977 yılında çıkarılan Çıraklık, Kalfalık ve Ustalık Yasası bir adım atıldı. Ancak başarılı ve kalıcı olamadı.

1986 yılında Mesleki Eğitim Yasası, çırakların işyerlerinde çalıştırılması olgusunu kabullenerek onlara sınırlı bir düzeyde eğitim vermeyi denedi. Çalışan çocuklara yönelik

önemli müdahalelerden biri buydu. Bir çok alanda, çıraklık eğitimi ve çırakların sosyal korunmasında yol alındı. Ama bu konudaki başarıyı "altıda bir hatta yer yer yedide bir" olarak tanımlamak yanlış olmaz. Çünkü çıraklar haftada bir gün gittikleri çıraklık okullarında örgün eğitimin nimetlerinden yararlanırken, geri kalan "beş, hatta altı" günlerinde eskisi gibi ağır ve tehlikeli koşullarda çalışmalarını sürdürdüler.

O günden bu güne çıraklar için çizilen bu çerçevede (8 yıllık zorunlu temel eğitimin getirilmesi dışında) herhangi bir değişiklik olmadı. Hala kayıt-dışı işçilik ve kaçak çocuk işçiliği var. Hala tarımda çocuk işçiliğine göz yumuluyor.

Ama çıkarılan bu yasaların yanında, 1979 yılında beri Türkiye'de çalışan çocuklar (ve çıraklar) konusunda müdahale çabaları var. Bunlar içerisinde ilki, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı tarafından gerçekleştirilen küçük işyerlerine yönelik sağlık-güvenlik hizmetleri ve araştırmalar, 1982 yılında başlatıldı ve 1992 yılında ILO/IPEC desteğiyle daha da geliştirildi. Bunun yanı sıra Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı, hem kısa erimli ve hem de uzun erimli bir çok çalışma yürüttü. Kısa erimli çalışmalara bir örnek 2000 yılında başlatılan ve çalışan çocukların "yıllık ücretli izin hakkı-çocukluklarını yaşama hakkı"nı temel alan "Nimetlerin ve Standartların Paylaşılması /Çırakların Tatil Keyfi" adıyla, çalışan çocukların deniz kenarına tatile götürülmeleri projesidir. Uzun erimli çalışmalara örnek, kamuoyu duyarlılaştırma çalışmaları ve Genç Kız Evi model çalışmasıdır.

Devlet Bakanlığı tarafından düzenlenen ve 1990'ların Çocuk Politikası Ulusal Kongresi Raporu (26-27 Mayıs 1989) başlığıyla ortaya konulan belge, bu alandaki ilk katılımcı ve seçkin belgeyi oluşturmaktadır. Bu özelliğiyle öncü niteliği de taşımaktadır.

1992 Uluslararası Çalışma Örgütü / Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (ILO/IPEC), Türkiye'de bu alanda bir çok kuruluşu eylemli kılmıştır. İşçi Sendikalarından, İşveren Konfederasyonu'na, Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan Milli Eğitim Bakanlığı'na ve sivil toplum kuruluşlarından, üniversite öğrenci kollarına kadar çok sosyal ortaklı bir program olmuştur.

1994, 1999 ve 2006 TÜİK araştırmaları bize giderek tam zamanlı çocuk çalışmasını azalmakta olduğunu ve bunun yerine çocukların okul dışı zamanlarda çalışmalarının arttığını ortaya koymaktadır.

Bu beklenen bir sonuçtur. 15 yaşına kadar zorunlu ilköğretimin sınırları içerisinde yer alan çocuklar, bu müdahale sosyal politikalarla desteklenmediği için, kendisine başka çıkışlar aramak zorundaydılar. 2003 İş Yasası'nda 15-18 yaş işçilerini GENÇ işçi olarak tanımlamakla sorunların üstesinden gelinmiş olmaz. Şimdi sıra zorunlu ilköğretimin 12 yıla çıkarılmasıdır.

Toplumun gereksinime duyduğu sosyal politika şemsiyesi altında, çalışan çocuklara yönelik müdahalelerin, ana-babalarının tam istihdamı ve ulusal sağlık politikası başta olmak üzere sosyal politikalarla desteklenmesi zorunludur.

2010'a girerken kısa erimli hedef olarak, okullarda, okul-dışı zamanlarda çalışan çocuklara öncelikle eğilen "okul sağlık ve sosyal hizmet birimlerinin" kurulmasını zorunlu görmekteyiz.

III. Oturum : Türkiye’de Çalışan Çocuklara Yönelik En İyi Uygulama Örnekleri ve Gelecek Stratejileri

Giriş Konuşması

Gülay Aslantepo

(Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilcisi)

SBF Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Fişek Enstitüsü'nün ortak gerçekleştirdikleri bu sempozyum, çocuk emeğini gündemde tutmak açısından son derece önemli. Bu konu gündemde tutulursa, ortak çözümler geliştirmek de mümkün olacaktır. Ülkelerin en değerli sermayeleri insanlardır. Burada emeği asla meta olarak almak bakımından değil, ancak kalkınabilmek açısından insanları eğitmek, içinde yaşadığımız bu bilim çağında son derece önemlidir. Genç nüfus, çocuk emeği ile harcanır ve bu insanlar 35-40 yaşlarına geldiğinde işsiz bireyler olarak karşımıza çıkarsa, ülkenin kalması elbette zor olur. Çocuk emeği ile mücadele etmek bu bakımdan zorunludur. Çocuk emeği, bir yoksulluk kısırdöngüsü olarak düşünülebilir. Çocuk emeği ile mücadele etmek konusunda tek çözüm yolu eğitim olarak görülmektedir. 1973 yılında 'istihdamda Asgari Yaş' sözleşmesi kabul edilmiştir. ILO'nun çalışmalarını yönlendiren Philadelphia Bildirgesi'dir. 1998 yılında ILO, 'Çalışma Yaşamında Temel Haklar Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Küreselleşmeye sosyal bir boyut kazandırmak amacı taşımaktadır bu temel haklar bildirgesi. Bu kapsamda, 1999 yılında 182 sayılı sözleşme de kabul edilmiştir.

Gökhan Erol

(Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu - TÜRK-İŞ)

Konfederasyonumuz, çalışan çocuklarının sorunlarının çözümünde işçi sendikalarına görev düştüğü inancıyla, son 17 yıldır bu alanda çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, 1.11.1993 tarihinde kurulmuştur. 1993-1994 yılında 'Çalışan Çocuklar Konusunda İşçi Sendikalarının Etkinliklerinin ve Duyarlılıklarının Artırılması Projesi'ni başlattı. 1994 yılında, Ankara'da ağıaç ve metal sanayinde bir alan araştırması yaptı. 1995 yılında 'İstanbul'da Deri Sanayinde Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Ampirik Alan Araştırması' konulu bir çalışma gerçekleştirdi. 1997 yılında 'Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu'nu yaptı. 27 Ağustos-15 Eylül 2001 tarihleri arasında 6-14 yaş grubunda toplam 1600 çalışan çocuk yatılı ve pansiyonlu ilköğretim bölge okullarına yerleştirilerek parasız eğitim olanağına kavuşturulmuş ve sokakta çalışmaktan uzaklaştırılmıştır. TÜRK-İŞ ve TİSK Çalışan Çocuklar İçin Toplumsal Destek Merkezi, 2006 yılında Adana'da açılmıştır. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ile birlikte 2008 yılında ortak bir proje yaşama geçirmiştir. TÜRK-İŞ, işçi sendikalarının katılımını arttırmak konusunda 10 basamaklı oluşan bir model ortaya koymaktadır. Bu basamaklar: araştırma, yapısal gelişim, politika gelişimi, kontrol mekanizması, duyarlılığın artırılması, kampanyaların yapılması, toplu pazarlık, çalışan çocuklara doğrudan destek, seferberlik, uluslararası belgelerin denetim mekanizmalarının kullanılması.

Dr.Nezih Varol

(Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu – TİSK)

1993 yılında 1.Proje gerçekleştirildi. Bunun sonucunda, büyük işletmelerde çocuk emeği görülmediği ortaya çıktı. Türkiye’de 50'nin üzerinde işçi çalıştıran işletme sayısı, %2,7'dir. Büyük işletmelerde, daha çok meslek liselerinden gelen stajyerler bulunduğu görülünce, 1995 yılında işveren duyarlılığının geliştirilmesi başlıklı 2. Proje başlatılmıştır. 1998 yılında ise 3.proje olan eylemsel döneme geçilmiştir. 15 yaşın altında çalışan çocukların çalışma yaşamından uzaklaştırılması ve 15-18 yaş arasındaki çalışan çocukların da mesleki eğitim alması için çalışmalar yapılmıştır. 2001 yılında, sürdürülebilirlik teması öne çıkmıştır. Bunun için, Çalışan Çocuklar Bürosu'nun kurulması, işletilmesi, işbirliği, toplumsal duyarlılık ve sosyal sorumluluk gerekmiştir. Sağlık, eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri verilmiştir. Bunlarla birlikte 'Sosyal Taraflar Prokolü' imzalanmıştır.

Dr. Gülbiye Yenimahalleli Yaşar

(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı)

Fişek Modeli (1982), çalışan çocukların çalışma ortamları içerisinde, sağlık ve güvenlik yönünden korunmalarını amaçlamaktadır. Modelin özelliği, eylem noktası olarak küçük işyerlerini almasıdır. Küçük ölçekli işyerleri, hem sayıca çoktur hem de bünyelerinde çocuk işçi barındırmaktadır. Yürüyen kliniklerle sunulan hizmetlerde amaç, çalışan çocukları çalışma ortamları içinde tanımak ve sağlık muayenelerini gerçekleştirmektir. Mesleki Eğitim Merkezleri'nde açılan 'okul sağlığı birimleri' de bulunmaktadır. Amaç, haftada bir gün okula gelen çırakların öncelikle birince sınıfta olanlarının sağlık muayenelerinin yapılması ve sosyal çevrelerinin araştırılmasıdır.

Genç Kız Evi, uzun erimli hedeflerden biridir. Genç Kız Evi, kız çocuklarının eğitime devam etmelerini destekleyerek, çocuk emeğinin sona erdirilmesini amaçlamaktadır. Finansman kaynağı, genç kız annelerinin ve vakıf gönüllülerinin el emekleri ile yaptıkları hediyeleşmelerin satılması ile sağlanmaktadır.

Genç Kız Evi modelinin temelini, 'kentli evi' kavramsallaştırması oluşturmaktadır. Bu kapsamda çocukların çalışma yaşamından uzak tutulması, kız çocuklarının kimlik ve meslek eğitimi, annelere yönelik yaşam desteği çalışmaları, toplumsal kurumlardan yararlanmayı öğrenme, örgüt ve örgütlenme bilincinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Kız çocukların eğitim ve sosyal yaşama katılım düzeylerini arttırarak, yoksullukla başa çıkma ve kentli değerleri benimsemeye kadınların ve genç kızların ön plana geçmesini sağlamak, önemli hedefler arasındadır.

Zehra Kaya

(Türkiye Esnaf Sanatkarlar Konfederasyonu - TESK)

Türkiye’de son zamanlarda, çalışan çocuklarla ilgili faaliyetlerde bir azalma olduğu görülüyor. TESK’in 491 farklı meslek grubuna mensup 1.923.000 üyesi bulunmaktadır. Ülkemizde bir milyon çalışan çocuk var, bunların %40’ı sanayi ve hizmet sektöründe ve önemli bir kısmı bizim üyelerimizin yanında çalışıyor. Bu çocukların 250.000 tanesi, aslında mesleki eğitim görüyor. Bu çocuklar, haftada 1 gün çıraklık eğitim merkezine giderek işini öğreniyor. MEB’in eğitim verdiği 130 civarında meslek var. Bu çocuklar formal eğitim içerisinde ve sosyal güvenceleri var. Asıl sorun, bunların dışında kalan ve işletmelere bir meslek öğrensin ve bir altın bilezik taksın diye gönderilen çocuklar. TESK’in IPEC kapsamında yaptığı çalışmalar 1995 yılında başladı.

İşyeri Denetim ve Danışmanlık Grubu denilen işyeri denetleme ve danışmanlık grubunu -TESK’in bir organını- güçlendirmek amacı güdüldü. 2004 yılına kadar 6 proje gerçekleştirildi. TESK’in en önemli çalışma alanlarından birisi, mesleki eğitimidir. Çırak-kalfa-Usta sistemi vardır esnaflığın özünde. Çırak, esnafın yanında yetişir ve daha sonra kendi işyerini açar. Daha önce bahsettiğimiz İşyeri Denetim ve Danışmanlık Grubu ile ilgili yönetmelik şöyle demektedir: çıraklık uygun ortamlarda çalışsın, iş sağlığı ve güvenliği açısından uygun olmayan muamelelere maruz kalmamasın, işveren çocuklara yönelik bir takım yanlış tutumlar içerisinde olmasın.

1992 yılında çıkan bu yönetmelik 3000 civarındaki meslek odasının olan herbirinin İşyeri Denetim ve Danışmanlık Grubu oluşturmasını öngörmektedir. Çocuk işçiliği ile mücadelede bu İşyeri Denetim ve Danışmanlık Gruplarına eğitim verilmesi hedeflenmiştir.

İbrahim Akın

(Çalışma Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)

ÇSGB Çalışan Çocuklar Bölümü, ÇSGB ile BM Kalkınma Programı tarafından ortaklaşa yürütülmesi öngörülen ‘Kadın ve Çocuk İşçilerin Durumlarının İyileştirilmesine Yönelik Yardım’ projesi çerçevesinde Çalışma Genel Müdürlüğü bünyesinde 1991 yılında kurulmuştur. 10 Haziran 1992 tarihinde Türkiye’nin ILO/IPEC programında yer almasını öngören anlaşmayı onaylamasını müteakip bölüm, programla ilgili görevleri üstlenerek, faaliyetlerini tümüyle bu alana yöneltmiştir. Son yıllarda yürütülen çalışmalardan biri, Türkiye’deki ‘Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi’dir. AB fonlarından yararlanılarak ILO Türkiye Temsilciliğinin yürütücüsü, Bakanlığımızın da yararlanıcısı olduğu projenin amacı; Türkiye’nin AB’ye entegrasyonu çerçevesinde, çocuk işçiliğinin azaltılmasına ilişkin Hükümet’in ‘Zaman Bağlı Politika ve Program Çerçevesinin’ uygulanmasına destek vermektir. Çalışmalardan diğeri, ‘2004-08 Türkiye’de Çalışan Çocuklar Eğitim İnsiyatifi Tarladan Okula Projesi’dir. ABD Çalışma Bakanlığı, Uluslararası Çalışma Bürosu’nun mali desteğiyle, ÇSGB ve MEB’nin eşgüdümünde IMPAQ International LLC Firması yürütücülüğünde 6 ilde gerçekleştirilmiştir. Mevsimsel tarım sektöründe çalışan, çalışma riski bulunan, hiç okula gitmeyen veya temel eğitimini tamamlamamış 14-17 yaş grubundaki çocuklar hedeflenmiştir. Bir başka çalışma ‘Çocuk İşçiliği Konusunda Ulusal Kapasitenin Geliştirilmesi Doğrudan Eylem Projesi’dir. Proje temelinde, çocuk işçiliğinin önlenmesi için destekleyici bir çevrenin yaratılması amacıyla zamana bağlı çerçevenin uygulanmasına yönelik ulusal kapasitenin geliştirilmesini ve çocuk işçiliği ile ilgili konuların ulusal politika ve programlara dahil edilmesini amaçlamıştır.

1. Çalışan Çocuk Karikatürleri Sergisi

1. Çalışan Çocuk Karikatürleri Yarışması'ndan Kenan Böğürücü'nün Karikatürü

Çocuk emeğinin boyutlarını ve mutlaka elenmesi gerektiğini topluma anlatmak için, sanat çok önemli araçlardan biri... "Sanatçı duyarlılığı, acıtan ve utandıran konuları ilk ortaya çıkarır ve toplumsal bir duyarlılık oluşmasına yol açar. Bu anlamda sanatçılar öncüdürler. Sanatçıları, bilim insanları izler. Onlar da oluşan bu toplumsal duyarlılıktan etkilenir; olguları bilimsel verilerle ve bilimsel bakış açısıyla, duygusallığın ötesinde, nesnel bir temel oturtur ve genel içerisindeki yerlerini açıklarlar. Bu iki evreyi eylem yani müdahale programları izler. Öncü adımlar ve örnek uygulamalar, çoğunlukla sivil toplum örgütlerinden gelir. Sorunun çözülebilirliğini, küçük çaplı örnekler üzerinde onlar ortaya koyarlar. Buna "en iyi uygulama örnekleri" de denilebilir. Politika yapımcıların görevi ise, bunları herkese götürmektir." (A.G.Fişek'in "Çocuk Emeği ve Sanat" başlıklı sunumundan).

Çeşitli sanat dallarında çocuk emeği üzerine eserler verilmiş. Ama ne zaman, bir yarışma yapılmışsa, çocuk emeği üzerine o dalda yapılmış olan eserlerin nicelik ve nitelik yönünden gelişme gösterdiğini görmekteyiz. Bu gözlemden yola çıkarak, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Karikatür Vakfı ile birlikte bir yarışma açmayı kararlaştırdı. 1.Çalışan Çocuk Karikatürleri Sergisi, iki gönüllü örgütün işbirliğinin sonucu olarak ortaya çıktı. Ürünleriyle ve aldığı tepkilerle, ne kadar doğru bir hedef seçildiği de ortaya çıkmış oldu. Bundan böyle her yıl yapılacak yarışmalarla, çalışan çocuk karikatürleri arşivimiz çok zenginleşecek çok.

Çalışan Çocuk Karikatür Yarışması'nda sergileme kazanan karikatürlerin sergilendiği, A.Ü.S.B.F. Sütunlu Salon öğrencilerle ve fakülte çalışanlarıyla doluyor ve onların izlenimleri, yön belirleyici olarak işlev görüyor.

Öğrencilerden Burcu Mete şöyle yazıyor : "Karikatürlerin her biri, o minicik ellerin, sahip oldukları ve bir o kadar da rahatsızlık duydukları anıları anlatmaktaydı. Bu anlatım, hayran olunacak biçimdeydi. Okuyamamanın, oyuncaklarla doyasıya oynayamamanın anlatımıydı hepsi de. Çizgiler, insanın taa ilğine kadar işliyor. Kurulan bağlantıların da, çok net anlattığı gibi, çocukluk hayallerinin bu acımasız 'gerçek' yaşamda nasıl kesiştiğini, nasıl anlamını yitirdiğini, nasıl silikleştiğini ve ulaşılmaz olduğunu, tüm bu çizgiler, her santiminde, konuştu, bağırdı. Kocaman kocaman haykırdı. Yalvardı; müdahale et der gibi."

Yine öğrencilerden Mustafa Terzili şöyle yazıyor: "Karikatürler, genellikle, çocukların metalaştırılmasını ve sanayide sanki bir makine ya da alet gibi kullanılmasını konu ediniyordu. Benim en çok beğendiğim karikatür, bir çocuğun vücudunun,

cıvata çıkarmak için kullanılan anahtar şeklinde karikatürize edilip, kafasıyla civatanın çıkarılmaya çalışıldığı, hemen yandaki duvarda ise "Dışarıya Alet Verilmez" yazısı asılı. Çocuğun vücudunun insan veya bir canlı gibi değil, bir meta gibi kullanıldığının çok güzel bir örneği idi. Bu insanlık dışı kullanımın, çocuğun kafasının kullanılması ve sahiplenilerek "dışarıya verilmemesi", köleci düzeni çok iyi açıklıyordu."

Öğrencilerden Gökhan Kadri Kaya şöyle diyor: "Karikatürlerin genel noktası, çalışan çocukların yaşlarının küçüklüğünü eleştiri getirmesiydi. Çoğu da çalışan çocuklar olgusunun, bebeklikten başlayarak ve hatta ana karnında başladığını tasvir ederek bu konuya ilişkin haklı eleştirilerini gözler önüne seriyordu. Bu, ayrıca, çocukların en temel gereksinimleri olan hayal kurma özgürlüğünün de daha bebekken ortadan kalktığını, bunun asıl nedeninin de, üzerinde dikkatlice düşününce yoksulluktan ileri geldiğini gösteriyordu."

Fakültede hizmetli olarak görev yapanlar da, "daha önce çalışan çocuklar fotoğraf yarışması sergisinde" olduğu gibi, sergisi ilk gezenlerdendi. Yorumlarını hiç saklamayan, anında birbiriyle paylaşan bu duyarlı insanların kendi aralarındaki konuşmalarından :

- Acaba bu çocuklardan hangisi bizim çocuklara benziyor ?
- Karikatürler, fotoğraflardan daha etkili.
- Bak nasıl neşeyle içecek tenekesini ayağıyla zıplatıp, çek çek arabasındaki torbaya düşürüyor (Bunu dillendiren biziz; çünkü değerlendirmeyi yapan hizmetli dilsizdi ve heyecanla ses-hareketlerle söylemek istediğini anlatıyordu).

Hem seçici kurul üyelerine, hem yarışmaya katılan karikatür sanatçılarına ve hem de sergilenmesinde emeği geçen Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Sosyal Politika Araştırma Uygulama Merkezi yöneticilerine teşekkür ederiz.

1. Çalışan Çocuk Karikatürleri Yarışması'ndan Serpil Kar'ın Karikatürü

Kuşaklar Ötesine Varan Suç(*)

İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması, bütün ülkeler için yaşamsal önem taşımaktadır. İster endüstrileşmiş isterse endüstrileşmekte olsun, güvenlik bütün ülkeler için büyük bir öncelik taşıyor. İşte iki örnek: biri dünyanın en zengin ülkesi ABD'de 2005 yılında yaşanan rafineri patlaması, diğeri Hindistan'da 1984 yılında yaşanan gaz zehirlenmesi. Bu olaylar yüzlerce, binlerce insanın yaşamını karartmış. Eğer gereken önem verilmez ise ne yazık ki bu durumlar birbiri ardına herkesi üzmeye devam edecek gibi görünüyor. Bu nedenle her şeyden önce sağlık, her şeyden önce güvenlik ve en önemlisi de her şeyin üstünde insan...

BP'ye ABD'de Büyük Para Cezası

OSHA (Occupational Safety and Health Administration - İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetimi) BP grubuna 87,4 milyon Amerikan Doları ceza kesti. Bu, OSHA'nın bugüne kadar kestiği en büyük para cezası. 2005 yılında, Texas'ta, BP'ye ait rafinerilerden birinde meydana gelen patlamada 15 işçi ölmüş ve 170 Texas'lı yaralanmıştı. Bu patlamanın ardından BP'nin gerekli olan düzeltici önlemleri almamış olması, kesilen bu büyük cezanın en önemli nedenlerinden biri.

OSHA'nın çalışma sekreteri Jordan Barab, rafinerinin çalışma koşullarının bugün bile tehlikeli olduğunu söylüyor. Rafinerinin son derece ciddi genel güvenlik sorunları bulunuyor. OSHA'nın müfettişleri, patlamadan sonra, BP'yi uyarmak için şirketin yönetimine 271 adet uyarı notası göndermişti. Müfettişler, patlamalardan sonra gereken önlemlerin alınmadığını belirtiyorlar. Bunların yanında, iş sağlığı ve güvenliği yönetmeliğine aykırı 439 uygulama tespit edilmiş. Çalışma Bakanı Hilda Solis, bu konuda oldukça kararlı bir tutum sergiliyor. Solis, yeni ABD yönetiminin, insanların yaşamlarını tehdit eden durumlara karşı hiç hoşgörü göstermeyeceğini şimdiden vurguluyor. Güvenlik kurallarının çiğnenmesi ve yok sayılması, çok büyük bir felakete daha yol açabilir.

Kamu otoriteleri tarafından verilen bu büyük cezanın, BP'ye ve diğer şirketlere bir mesaj olması hedefleniyor. Obama, kendinden önceki Bush yönetiminin devlet müdahalesini dışlayan uygulamalarına son vermek istiyor. BP, verilen bu cezadan ötürü doğal olarak hoşnutsuz. 2005 yılındaki bu önemli patlama, izomerleştirme işlemi sırasında bir kuleda meydana gelmişti. Bozuk kontrol subapları nedeniyle hidrokarbon ve buhar karışımları havaya karışmış ve patlama oluşmuştu. 6 ay sonra, BP yönetimi, OSHA'ya 21,3 milyon Amerikan Doları para cezası vermiş ve güvenlik uygulamaları konusundaki eksiklerini gidereceği sözünü vermişti. Şirket bu rafineriye 1 milyar Amerikan Dolar'lık yatırım yaptığını ve mağdurların aileleri için 2.1 milyar Amerikan Dolar'lık bir fon oluşturduğunu söylemişti. Bunların sonucunda 4.000 kişi BP ile anlaştı ve şikayetlerini geri aldı. OSHA müfettişlerinin raporları, 87 milyon Amerikan Dolar'lık cezaya rağmen 2005 yılında verilen sözlerin yerine getirilmediği yönünde. Solis, bu yıl 100 yeni müfettiş işe alarak çalışan sayısını %10 arttıracak. Bush yönetimi sırasında etkinliğini yitiren denetimler, bu yolla sıkılaştırılmı olacak.

* Derleyen: Onur Sunal
Araştırmacı, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

Bhopal Felaketinin Etkileri Dinmiyor

Bhopal sonu gelmeyen bir felaket. 3 Aralık 1984 tarihinde Union Carbide ait bir pestisit fabrikasından yükselen zehirli dumanlar, binlerce Hint vatandaşının ölmesine neden olmuştu. Bu olayın üzerinden tam 25 yıl geçti.

3 Aralık 1984 günü siyanürden 500 kat daha zehirleyici olan ve Sevin adlı pestisitün üretiminde kullanılan 27 ton metil izosiyanat gazı, Union Carbide firmasına ait fabrikadan havaya sızmaya başladı. 100 binlerce insan, uykudayken bu gaz nedeniyle zehirlendi. Fabrikanın tellerinin hemen yanındaki baraka ve gecekondularda yaşayan binlerce kadın, erkek ve çocuk dumanlar nedeniyle nefessiz kaldı ve ortalığı aniden saran bu duman onları kör etti.

Olayın ardından, ilk 72 saat içinde, 8.000 kişinin yaşamını yitirdiği tahmin ediliyor. Yüzlerce insan yataklarında ölüyor; binlerce insan evlerinden sokağa kaçarak burada yaşamlarını yitirdi. Amnesty International'ın görüşüne göre, diğer 15.000 insan ise gaz sızıntısı nedeniyle ciğerlerinde, kalplerinde ve beyinlerinde oluşan ağır hasar nedeniyle öldü. Bu bölgede yaşayan hamile kadınların 2/3'üne yakını bu olaydan hemen sonra düşük yaptı. Yüzlerce bebek ise sakat olarak doğdu ya da organları tam gelişmemiş olarak dünyaya geldi. Olayın olduğu gece, fabrikanın 6 güvenlik sisteminden hiçbirisi çalışmıyordu.

Bugün, dünyanın bu en büyük endüstriyel felaketinin üzerinden bunca yıl geçmiş olmasına karşın, hala yeni kurbanlar doğmaya devam ediyor.

Bugün kullanım dışı olan bu fabrikanın yakınlarında oturanlar, kimyasallar tarafından kirletilmiş olan yakınlarındaki su kaynaklarına gereksinimleri var. Bu bölgede doğan çocukların, ulusal ortalamalara göre 10 kat daha yüksek sakat doğma olasılığı var. Bhopal Sambhavna Kliniği doktorları, bu bölgede doğan her 25 çocuktan birinin, doğum sakatlıklarına sahip olduğunu söylüyor. Bebeklerin bazıları el ve ayak gelişimlerini bazıları ise kafa gelişimlerini tamamlamadan doğuyorlar.

1 milyon insanın yaşadığı bu şehirde dumanlar altında kalan o günün çocukları ise, hala büyük bir mağduriyet içerisinde. Ağrılı deri lezyonları, mide sorunları, kaşıntılı ve kuru gözler bu şehre yeni taşınan bazı insanların hergün çektikleri bazı ortak sıkıntılar. Sfrakesesi ve yemek borusu kanseri, anemi ve tiroid hastalıkları konusunda bu şehir, Hindistan'da görülen en yüksek oranlardan bazılarına sahip. Genç kızlar, olması gerekenden çok daha uzun bir süre sonra ergenliğe ulaşırken son derece sancılı periyotlar geçiriyorlar ve ağrılı jinekolojik durumlar sonunda genç yaşta histerektomilere yol açıyor.

Bu sorunların önemli bir kısmı, kloroform ve karbon tetraklorür gibi kimyasalların suya karışması sonucu görüldü. Bu bölgede yaşayan ailelerin, yıkama, pişirme ve içme için bundan başka bir su kaynağı kullanma şansı yok. Yeni yapılan araştırmalar, bu bölgedeki su kaynaklarının kanserojen maddelerle kirlendiğini ortaya koyuyor. Bunun yanında, geçen yıla oranla bu yıl çok daha fazla kirlilik görülmesi, gelecek için oldukça endişe verici bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Bu bölge arındırılmadığı sürece, gelecek kuşakların sağlığı da önemli ölçüde büyük bir tehdit altında kalmaya devam edecek. Bölgenin temiz olduğunu söyleyen bakanların sözlerinin

yanında bu araştırma sonuçları oldukça manidar.

Bütün bunların yanında, Union Carbide'nin yönetim kurulu başkanının firmasının, olayı inkarı ile ilgili devam eden yasal süreç ise 25 yıl önce başladığı yerde duruyor. Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü), 2001 yılında Union Carbide firmasını satın alan Dow Chemicals ve Hindistan Devleti'ne suçlananların mahkemede hazır bulunması ve gereklerinin yapılması konusunda bir çağrıda bulunuyor. Dow Chemicals, ceza davası konusunda bir sorumluluk üstlenmek istemiyor.

Bugün bile, bu gaza sunuk kalan 120.000 kişinin, ciddi sağlık sorunları bulunuyor. Fabrika, 1985 yılında kapatıldıktan sonra, 30.000 kişi de çevreye gömülen kimyasal artığın temiz suya karışması nedeniyle hastalandı. Altında bu kimyasal artıkların gömülü bulunduğu çimenlik arazinin üzerinde, yerel yönetim yeterli önlemleri alamadığı için, günümüzde de oyun oynayan çocukları görmek olası.

Formaldehit Kan Kanseri Riskini Artırıyor

Birçok endüstride kullanılan ve kanserojen olduğu bilinen formaldehit, kan kanserine yakalanma olasılığını artırıyor olabilir. International Agency for Research on Cancer – Uluslararası Kanser Araştırmaları Kurumu (IARC) tarafından ekim ayında yapılan bir toplantıda sunulan bir uzman raporu, bu durumu ortaya koyuyor. Formaldehit, Grup 1 kanserojen madde olarak sınıflandırılıyor ancak şu ana kadar nazal sinüs kanseri ve nazofarıngeal kansere yol açtığı düşünülüyordu.

Kasım ayı sonunda sonuçları açıklanan bir çalışmaya göre, formaldehit ile kan kanseri arasında bir ilişki bulunuyor. Cenaze işlerinde mumyalama için kullanılan formaldehite uzun süre sunuk kalan çalışanların, kan kanseri nedeniyle ölme risklerinin yükseldiği, 20 Kasım tarihinde Journal of the National Cancer Institute dergisinde yayınlanan bir çalışmayla ortaya konuldu.

Daha önceki çalışmalar, beyin kanseri ve lenfomatopoetik kötü huylu tümörler nedeniyle ölüm riskinin, formaldehite sık çalışma olasılığı bulunan patoloji, anatomi bilimleri ve cenaze işleriyle uğraşanlar arasında daha yüksek olduğu yönündeydi.

Bu son çalışmada, Bethesda'da yer alan Cancer Epidemiology and Genetics at the National Cancer Institute araştırmacıları, adı geçen bu işlerde çalışanlar arasında formaldehite sunuk kalma ve çalışma nedeniyle ölüm görülmesi arasındaki ilişkiyi açıklamayı hedeflediler. 1960-1986 yılları arasında ölen cenaze endüstrisi çalışanları arasında yapılan kontrollü olgu çalışmasında araştırmacılar, lenfomatopoetik kötü huylu tümörler nedeniyle ölenlerle diğer nedenlerden ötürü yaşamını kaybedenleri karşılaştırdılar. Formaldehite sunukluk ve işyeri çalışmalarında edinilen bilgi, akrabalarından ve yakın çalışma arkadaşlarıyla yapılan görüşmelerden derlendiler.

Bu çalışmada, mumyalama işinde geçirilen yıllar ve bununla bağlantılı olan formaldehite sunukluk düzeyleri, kan kanseri nedeniyle istatistiksel açıdan anlamlı bir ölüm artışının bulunduğu gözler önüne seriyor. Özellikle mumyalama işinde 20 yıldan daha fazla süre çalışanlar için bu risk, en yüksek düzeyde bulunuyor. Diğer lenfomatopoetik kötü huylu tümörler nedeniyle görülen ölümler ile formaldehit arasında böyle bir ilişkinin varlığı bulunamazken, beyin kanseri ile ilişki konusu da açık değil.

Kırgızistan'da Bir Sirkçiyeye Gösteri Ayısı Saldırdı

<http://www.cnn.com/2009/WORLD/europe/10/23/russia.skating.bear.death/index.html>

Kırgızistan'da, 'Buz Pistinde Ayılar' gösterisine hazırlık sırasında, çalışma yaptırılan aylardan biri, eğitimcilerine saldırdı.

5 yaşında bulunan ve dünyaca ünlü Rus sirkinde gösteriler yapan ayı, ziyaret amacıyla hazırlık çalışmalarına gelen bir başka sirk yöneticisini, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek kentinde öldürdü.

Olayın gerçekleştiği sırada buz patenleri ile kaymaya çalışan ayı, 25 yaşındaki Dmitry Potapov'un boynunu buz pistinin kenarına sıkıştırarak sürükledi. Sakinleşmeyen ayı, Potapov'un neredeyse bir bacağını kopma noktasına getirdi.

Ayının Potapov'a saldırmasının nedeninin bilinmediğini söyleyen yetkililer, Potapov'un tüm tıbbi müdahalelere rağmen aldığı ağır yaralar nedeniyle öldüğünü söylediler.

Potapov'u kurtarmak için araya girmeye çalışan 29 yaşındaki bir başka sirk çalışanı da aldığı darbeler nedeniyle, doktor Gulnara Tashibekova'nın verdiği bilgiye göre, ağır bir şekilde yaralandı.

Saldırının kurbanlarının başlarında büyük yarıklar, kafataslarında kırılmalar, beyinlerinde morluklar ve vücutlarında derin kesikler oluştu.

Ayı, olayın ardından polisler tarafından vurularak öldürüldü.

Kentin merkezinde bulunan sirk, olayın ardından polisler tarafından kordon altına alındı, kurtarma ekipleri geldi ve uzmanlar gelerek olayı incelediler.

Kırgızistan'da, daha önce de Rusya'dan gelen sirk ayıları, insanlara saldırmıştı.

2002 yılında Rusya'dan Bişkek Hayvanat Bahçesi'ne getirilen bir başka ayı, kendisini sevmeye çalışan bir bebeği öldürmüştü.

Uzmanlar, bu duruma, hayvanın yetersiz beslenmesi nedeniyle içine girdiği saldırgan tavrın neden olduğunu belirtmişlerdi.

Sovyetler Birliği'nde insanlara ayıların saldırması, insanların seyrek yaşadığı bölgelerde rastlanan bir durumdu.

Ancak sirklerde iyi eğitimden geçirilmiş gösteri ayılarının insanlara öldürmek amacıyla saldırması, pek rastlanan bir durum değildi.

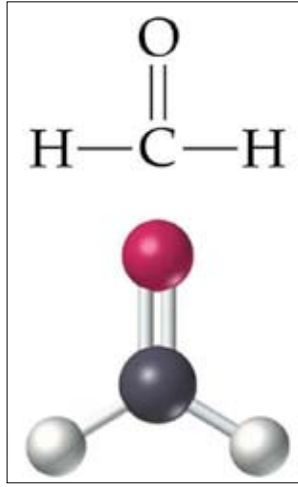
Rus sirklerinde ayıların buz üstünde kayması ve buz hokeyi oynaması, sıradan gösterilerin bir parçası.

Otellerde Çalışan Kadınların Kaza Yaşama Olasılığı Daha Yüksek

ABD'de 50 otelde yapılan bir araştırmaya göre, kadınların yaralanma riski erkekler göre %50 ve Hisprik kadınların beyaz kadınlara göre 2/3 oranında daha fazla. American Journal of Industrial Medicine adlı dergide yayınlanacak olan bu çalışmaya göre, kadınların yaralanma riskinin daha fazla olmasının nedeni kaza görülme oranı daha yüksek olan temizlik ve oda hizmet işlerinde çalışıyor olmaları. Araştırmaya göre, temizlikçilerin bir kazayla karşılaşma olasılığı % 7,9. Bu oran diğer otel çalışanlarının 1/2 katı ve ABD'deki tüm işçiler için görülen oranın 2 katı.

Diğer çalışmalar, kat görevlileri ve oda hizmetçilerinin daha yüksek bir kaza riskine sahip olmalarını ağır kaldırmaları, tekrar eden işler yapmaları ve hızlı çalışmamalarına bağlıyor.

Yapılan bu son çalışma sendikali işçilerin çalıştığı 50 otelde yapılmış. 3 yıl içinde gerçekleşen toplam 2.865 kaza incelenmiş. Bu çalışma, yaşanan kazaların iş bölümü nedeniyle kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz dağılımını ortaya koymak bakımından çok önemli.

Ergonomiyle Uyumlu Kentler: Kent Ergonomisi ve Çevre

Elif ÇOLAKOĞLU*

Bugün kentlerdeki nüfus oranı giderek artmaktadır. 1950'lerden bu yana dünyadaki kentsel nüfus dört kat fazla artarak, 733 milyondan 3 milyarın üzerine çıkararak, 2007'de kentlerde yaşayanların sayısı dünya tarihinde ilk kez kırsal alanlarda yaşayanlardan fazla olmuştur ve 2050'de 6,4 milyar olması beklenmektedir (United Nations, 2008). Kentleşme, gerçekte büyük ölçüde olumlu yönde gelişen bir demografik eğilimdir. Geleneksel olarak kentlere doğru göç, ekonomik büyümeyi ve küresel bütünleşmeyi desteklemiş ve kentliler kentin sağlamış olduğu sağlık, eğitim, kültür gibi hizmetlere daha kolay erişebilmişlerdir. Öte yandan, sanayileşmiş dünyadaki kentlerin zenginleşmesini sağlayan genç nüfus, etnik ve dinsel farklılık, orta sınıf gibi bu özellikler, gelişmekte olan dünyanın hızla büyüyen ve ekonomik baskı altında yaşayan kentleri için potansiyel dengesizlik kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır (Mastny ve Cincotta, 2005: 35-36). Bu yoksul kentlerde, gelişmişlik düzeyi yüksek olan diğer kentlerde görüldüğünün aksine, evsizlik, suç, işsizlik gibi sorunların yanı sıra, kentlilerin barınma, temiz hava, içilebilir ve güvenli su, etkin bir atık depolama sistemi, güvenli enerji ve ulaşım sistemi yönünde sıkıntıları da bulunmaktadır. Doğal çevrenin bozukluğu, toplumsal ve ekonomik çevrenin bozukluğuyla yakından ilişkilidir. Bütün bu hizmetlerin sunulabilmesi, yol, kanalizasyon, boru döşenmesi, temiz ve yenilenebilir enerji kaynakları ve kabloların döşenmesi gibi altyapı olanaklarına bağlıdır (Güler, 2006: 86). Kentliler için güvenli, sağlıklı ve yaşanabilir, kısacası ergonomik kentlerin yaratılmasında yerel yönetimlerin ve mühendislerin yakın işbirliğinde bulunmaları gereklidir.

Mühendisler Ergonomi'yi genel olarak insan eylemlerinin ve gereksinmelerinin mühendislik ya da yapısal sistemlerin fiziksel biçimlerine dönüştürülmesi süreci olarak tanımlamaktadırlar (Wolf, 2003). Ergonomi yaklaşımında, bir nesne, bir sistem ya da bir çevre insan kullanımı için amaçlanmışsa, o nesnenin, sistemin ya da çevrenin planlanmasının kullanıcıların fiziksel ve zihinsel özelliklerine dayanması esası bulunmaktadır (Pheasant, 2003: 5). Er-

gonomi, yağmur, kar gibi kontrol edilemeyen unsurların ya da gürültü, titreşim gibi doğal unsurların olduğu alanlarda çözümler üretmekte ve yetersizlikleri belirleyen planları analiz etmektedir (Jones, 2006: 141-142). Kent ergonomisi ise, kentsel alanların ve altyapı sistemlerinin biyolojik, sosyolojik ve psikolojik özellikleri çerçevesinde kentlilerin yaşamına, sağlığına ve güvenliğine uygun hale getirilmesini amaçlamaktadır. Ergonominin bu alt dalında, kentsel çevre koşullarının kentlilerin yaşamına uygun hale getirilmesi durumu söz konusudur.

Yakın çevresel kirliliklerin giderilmesinde, yeşil ergonomik kentlerin yaratılması gerekmektedir. Bu kentlerde, kentli nüfusun yoğunluğu çok karmaşık özellikler gösterdiğinden her bir haneye, ticari birime ve kentliye söz konusu hizmetlerin götürülebilmesi için öncelikle çok iyi planlanmış sistemler bulunmalıdır (Wolf, 2003). Yeşil altyapı hizmetlerinin sunumu, bu yönüyle önemlidir. Yeşil altyapı hizmetleri, kent yerleşim alanlarında doğal komünitelerin ve özellik taşıyan doğal niteliklerin korunması, yani kentlerde yaşam materyallerinin sistematik planlamayı, tasarımı ve yönetimini kullanarak kentin yeşil alanlarının optimal faydasının genelleştirilmesi anlamına gelmektedir (Wolf, 2003). Tümleşik su yönetim sistemlerinden olan "yaşam (ya da yeşil) çatıları", hava kalitesini iyileştiren ve hava partiküllerini süzen "yaşam duvarları", basit bir boru sistemiyle oluşturulan sistemle "gri suların kullanımı" ya da "yağmur sularının biriktirilmesi" söz konusu hizmetlerden birkaçını oluşturmaktadır (Arieff, 2009). Kuşkusuz bu kentlerin planlarının yeniden gözden geçirilmesi ve kentlerin yeşil altyapıya uygun hale getirilmesi, kentlilerin çarpık kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan yakın çevresel kirliliklerin ortadan kaldırılmasında yarar sağlayacağı ve kentlilerin bu yöndeki beklentilerini karşılayabileceği düşünülebilir.

İnsan etkinliklerinin doğanın ve insan doğasının kurallarına göre uygun hale getirildiği yeşil ergonomik kentlerde, insanların güvenliğini ve sağlığını tehlikeye düşürecek yakın çevresel kirliliklerin yaşam ortamındaki olumsuz koşullarının etkisiz hale getirilerek, önlemler alınmaktadır. Bilindiği üzere, kalabalık kentlerde trafik yoğunluğu, hava kirliliği, su kirliliği, atıklar gibi yakın çevresel kirlilikler, insanların fiziksel ve ruhsal sağlığını doğrudan ya da dolaylı olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Bu etkenler, hastalıklar

* Yard.Doç.Dr., Erzurum Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Kent ve Çevre Bilimi Anabilim Dalı

** Fotoğraflar: Ömer Çakır ve Murat Çolak (Erzurum Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencileri)

için zemin oluşturabilmekte, doğrudan hastalığın kaynağı olabilmekte, bazı hastalıkların sürecini ve sonucunu etkileyebilmekte ya da bazı hastalıkların yayılmasını kolaylaştırabilmektedir (Güler, 1997: 5-6). Çünkü özellikle altyapısı iyi durumda olmayan az gelişmiş ülkelerin kentleri, bulaşıcı hastalıklar için önemli risk taşıyan yerleri oluşturmaktadır. İnsanların birarada bulunmasından dolayı yoğun yaşam insandan insana ya da bir canlıdan insana, vektörle, su ve gıdayla ya da havayla bulaşan hastalıklar için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Dolayısıyla kentsel yaşam kalitesinin yüksek olması ve kamu sağlığı için kentlerin ve kent dokusunun sağlık koşullarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Bir kentin ergonomik yetersizliklerinin belirlenebilmesi ve ergonomi ilkelerinin uygulanabilmesi için başta kamu ve kamu yöneticileri olmak üzere, mimar, psikolog, çevre mühendisi, peyzaj mimarı, kent planlamacısı gibi konularda uzman kişilerden kentlilerin beklentilerine uygun olarak yardımlarını almak gereklidir. Ayrıca, kentlilerin yaşam kalitelerini ve seviyelerini yükseltici uygun yaşam çevrelerinin oluşturulmasında özellikle kent planlarının hazırlanmasındaki her aşamada ve süreçte halkın aktif olarak katılımı

gelişimine katkıda bulunmasının yanı sıra, konunun uzmanlarının daha geniş ölçekli bir bakış açısıyla bakmalarını sağlayacaktır. Zira bu düşünce, insan ve sistem uyumunu optimize ederek, bütün sistem performansını ve insan gönencini iyileştirmeyi amaçlayan (Durmuş, 2009) ergonomiye ters düşmemektedir. Ayrıca kentliler için belirlenecek ergonomik uygulamaların, gelecek kuşak kentlilerin çıkarlarını gözetererek de belirlenmesi gereklidir.

gerekmektedir. Sivil toplum örgütleriyle halkın öz denetimi ayrıca önemlidir. Düzenleyici olarak yerel yönetimler de hem kentlerin altyapısının oluşturulması, gelişme planlarının yapılması ve hizmetlerin sağlanması, hem konunun uzmanlarını bir araya getirmeye koordine etme görevi açısından büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan ergonomide, her zaman insan faktörü lehine bir durum söz konusudur. Bu ise, insan-merkezli bir düşüncenin ağırlıkta olduğu gibi bir izlenimini vermektedir. Dolayısıyla bu yönü, eleştiriye açık bulunmaktadır. Çevre biliminde ise "çevre" tanımlanırken, insan bu tanımın dışında görülmemektedir. İnsan da, çevrenin bir parçasıdır. İnsanı çevreden ayrı tutup, çevrenin dışındaymış gibi hareket edilirse, bu konuda yanlış ve hata yapma olasılığı yüksek olacaktır. Bu ön kabulde, doğayı koruyabilmek mümkün değildir. Zaten insanı doğadan soyutlayan bu düşünce ve yaklaşım, çevre sorunlarının temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle kent ergonomisinden bahsederken, çevre merkezli bir bakış açısının benimsenmesinin daha faydalı olacağı düşünülebilir. Çünkü insanların üretim ve tüketim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan çevre sorunları, sadece kentlilerin sağlık ve yaşama dair sorunlarını yaratmamakta, aynı zamanda insanın dışındaki doğal ve yapay çevreye de zarar verilmektedir. Çevre merkezci anlayışa göre, insan çevre ilişkisinde çevre, ancak insanların gönencine hizmet sunabildiği sürece ve hizmet sunabilmesi için korunacaktır. Bu ayrıca Kent Ergonomisi'nin

Sonuç

Sağlıklı ve yaşanabilir kentler oluşturmada yapılacak iyi bir planlamayla, yakın çevresel kirliliklerin üstesinden gelebilir. Kent planları yapılırken, bu planların çevre sorunlarını çözecek şekilde, kentsel ergonomiye uygun ve detaylı olarak ele alınmasına dikkat edilmelidir. Unutulmamalıdır ki, kent ekosistemleri yaşam kalitesini belirlemektedir. Kentsel altyapı sistemleri, çöp dökme ve imha etme alanları yeniden ele alınmalı, yerleştirilen işlev alanları ve bunlar arasındaki ilişkiler düşünülürken, çevre sorunları yaratacak konulara dikkat edilmelidir. Kentlilerin temel gereksinimleri arasında bulunan temiz hava, içilebilir su, parklar ve yeşil alanlar ile rekreasyon olanağı sunan sağlıklı bir çevre yaratılmalıdır. Kentliler için çok yönlü bir gereksinme olan yeşil alanların, hava kirliliğinin azaltılmasında önemli bir yutak alanları olduğu söylenebilir. Trafikten gelen hava kirlenmesinin önlenmesi için toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeden önlenmesi için su kaynaklarının yakınılarında yerleşim alanı önlenmesi; hatta kentlerin içme suyu kaynaklarının korunması için etraflarının ormanlık hale getirilmelidir. Gelişmekte olan bugünün bina yapım teknolojisini kullanarak, trafiğin yoğun olduğu yolların kenarlarında yapılacak ağaç perdelemeyle, gürültü yapan işyerlerine gürültüyü kaynağından kesici önlemler alınarak gibi müdahalelerle ve denetimlerle gürültünün insana erişimi azaltılabilir.

Kaynakça

- Arief, Allison, **Blue is the New Green**, (<http://arieff.blogs.nytimes.com/2008/11/20/blue-is-the-new-green/>), (27.04.2009).
- Durmuş, H. Okan, **Ergonomi ve İletişim**, (<http://members.tripod.com/~bahadirakin/okan2.htm>), (26.04.2009).
- Güler, Çağatay **Ergonomiye Giriş, Aydoğdu Ofset, Ankara, 1997.**
- Güler, Çağatay, **"Kent Ergonomisi", Kent ve Sağlık Sempozyumu (07/09 Haziran 2006, Bursa): Bildiri Özetleri Kitabı, Ankara, 2006.**
- Jones, James V., **Integrated Logistics Support Handbook, McGraw-Hill Professional Publishing, 2006.**
- Mastny, Lisa, Richard P. Cincotta, **"Nüfus ile Güvenlik Arasındaki İlişkileri İncelemek", Dünyanın Durumu 2005: Sürdürülebilir Toplum İçin Worldwatch Enstitüsü Raporu (Çev. Ayşe Başçı), İstanbul, 2005.**
- Pheasant, Stephen **Bodyspace: Anthropometry, Ergonomics and the Design of Work, Taylor & Francis, London, 2003.**
- United Nations, **World Urbanization Prospects: The 2007 Revision (Highlights), New York, 2008.**
- Wolf, Kathleen L. **"Ergonomics of the City: Green Infrastructure and Social Benefits", Engineering Green: Proceedings of the 11th National Urban Forest Conference (Edit. C. Kolin), American Forests, Washington D.C., 2003.**

“Pilaj” a Gitmek

Servet ŞENGÜL

O şirin evi ve o güzel kadını hiç unutmadım.

Şehirli insanların ilgisinin denize yöneldiği altmışlı yıllarda, Cumartesi ve Pazar günleri, neredeyse gün doğarken şarkılarını, türkülerini çığlık çığığa haykırarak, geçip giderlerdi. Kornalar, darbukalar çalarak ... Kamyonet kasalarında, salkım saçak ve bizlere nispet yaparcasına keyifli... Arkalarında bir ses ve toz bulutu bırakarak geçerlerdi. Ne kadar özendiğimizi, hiç bilmediler... Uzaktan gürültülerini duyar duymaz, sanki bu defa bizi de alacaklarmış gibi bahçeye fırlar, gözden kaybolana kadar bakakalırdık arkalarından. Yeni geçeceklerin şenlikli seslerini bekleyen kulaklarımız dışarıda kalsa da kamyonetlerin kasasına asılmaya çalışan gözlerimizi, içeri götürmek zorundaydık çaresiz.

Bizimkilerin “deniz boyu”na, onlar “plaj” diyorlardı. Söylemesi bile çok hoş gelirdi...Pilajı, pilaj. Onların gittiği günlerde gidemediğimiz plaj’larda kim bilir ne eğleniyorlardı. Tarlaya gidip gelirken uzaktan görürdük; suya giren, kumlarda yuvarlanan, denizde şamriyel’e binenleri. Naylon ve tubles lastik henüz icat edilmediği için, otomobil ve tercihen kamyonların iç lastikleri, en gözde deniz yatağıydı o zamanlar. At arabamızın tekerlekleri lastik olsaydı barı! Kasabamızın eşraf ve memur ailelerinin çocukları, onlara katılabilen şanslılardı. Benim babam neden memur olmadı ki ? Keşke olsaydı... Gün doğarken kalkıp, atlarla, ineklerle uğraşmak, tütün fidelerini sulamak ve toplamak gibi görevlerim olmaz, ben de “pilaj” a gidebilirdim. Onlar gibi.

Ölesiye merak ediyorduk, uzaktan gözlediğimiz o hayatı. Bir Pazar sabahı gün doğarken, akşamdan kavilleştirmiş üç kafadar, her şeyi göze alıp firar ettik. Biz de “pilaj” larda eğlenecek, onlar gibi olacaktık. Onlar gibi, hatta fırsat bulmuşken onlardan daha çok kumlarda yuvarlanıp, denize girmeliydik. İşiteceğimiz azara, hatta yenilecek dayığa değmeliydi bu “ağır” firar.

Biraz tedirgin ve onların uzağında, defalarca girip çıktık denize. Kızgın kumlarda yuvarlandık, ayaklarımız yanınca suya attık kendimizi kim bilir kaç defa. Böyle olmalıydı ya da biz öyle sanıyorduk.

Gerçi tarlada, güneş altında çalışmaya alışıkındık ama, bu gün güneş bir acayip yakıyordu nedense. Güneşin tam tepemizde olduğunu fark ettiğimizde, üzerimizde biriken tuzlarla harenmiş olan derimiz gerilmiş ve dudaklarımız kuruyup çatlamaya başlamıştı. Çevrede çeşme, kuyu gibi bir kaynak yoktu ve herkesin suyu kendine kadardı. Çadırın, uyduruk tentelerin gölgesine sığınmış ailelerden su istemeye utandıığımız için, çareyi tekrar denize girmekte buluyorduk. Zalim Güneş’ten kurtuluş ümidi kalmayınca, üç kafadar eve dönmeye karar verdik.

İzmir ve Manisa’nın zengin aileleri, körfeze hakim yamaçta, bizimkilere benzemeyen güzel yazlık evler yaptırmışlardı. İnşaatlar yapılırken dikilen çam fidanları, evler bittiğinde delikanlı olmuşlardı. Her birinin önünde değişik model Amerikan arabaları, küstah ve ulaşılmaz kibirleriyle bize yüz vermezlerdi ama, yine de “Şavrule”leri, “Buyik” leri karşılıksız severdik. At arabasıyla tarlaya gidip gelirken, gözlerimizle okşardık; ellerimizle dokunamadığımız için.

Diğerlerinden sonra yapılan, etrafı davetkâr alçak duvarla çevrili ama plaja ve yola en yakın o evin bahçe kapısı önündeki bodur ağacın gölgesi, üçümüzde de cazip gelmiş olacak ki hemen sığındık. Açlıktan guruldayan midemize ve kavruk dudaklarımızın acısına, yaşıttığımız ağacın gölgesinde biraz soluklanmak iyi gelmişti.

Geniş sundurmadaki kalabalık aile, öğle yemeğine hazırlanıyor veya yeni başlamış olmalıydılar. Kovulma korkusuyla, uzaktan ancak göz ucuyla bakabildiğim resim böyle bir şeydi. Toprağa çömelip, sırtımızı duvarın serin taşlarına dayamış, hiç konuşmuyorduk. Kalan dört kilometre yolu nasıl gidebileceğimizi, hatırlamak istemiyorduk çünkü.

Yaklaşan terlik seslerini üçümüz aynı anda duymuş olmalıyız ki, bir anda fırlayıp kaçmak için ayağa kalktığımızda, hafif kırışmış saçları ve çiçekli yaz elbisesi o güzel kadın bahçe kapısına ulaşmıştı. “Zaten gidecektik...” savunmasıyla kaçmaya hazırlanırken, “Çocuklaar, bekleyin biraz!” cümlesi, sanki göklerden geliyordu. Elindeki tepsiyi, o zaman gördüm. Beyaz kağıda sarılmış birer paket uzattı her birimize. Biraz utanmıştım ama midem, beynimin ciliz itiraz mırıltılarına sert bir guruldamaıyla cevap verince, başımı eğip paketi aldım. Telaş ve şaşkınlıkla, kasabanın yolunu tuttuk. Biraz uzaklaşınca, önce yarım ekmeğin içine, sonra birbirimize baktık. Sakın domuz eti olmasın ? Güzel kokuyor be ! Domuz- momuz neyse, ne...Kimin umurunda? Doyduk ya sen ona bak! Hem kim bilecek ? Yumuşacık, beyaz “çarşı ekmeği” nin içindeki yuvarlak kırmızı şeylerin sosis olduğunu, yıllar sonra öğrenecektim.

Bu yaz Bodrum’da, büyük bir otelin havuzlu bahçesinde düğün töreni hazırlıkları sürerken, bizim gibi erken gelmiş, orta yaşlarda bir çift ile “kız tarafı mı, erkek tarafı mısınız ? “ la başlayan sohbetimiz gittikçe keyifleniyor. Balık ve balık tutma maceralarına atlıyor sohbetimiz. Deniz tutkunu adam, balık tutma merakını geçmişe taşıyor ve yıllar önce bizim kasabanın körfezinde ne büyük balıklar avladığını anlatmaya başlayınca,

- Aaa ! Ben o kasabada doğdum...
- Öyle mi, ne güzel ? O zaman Plaj Evlerini bilirsiniz.
- Bilmez miyim...
- Plaja en yakın, uçtaki ev var ya ?
- Evet ! Tek katlı taş örme, bahçesi alçak duvarlı güzel ev ...
- O işte...Dedem, kırk beş yıl önce, ben doğduğumda yaptırmış.
- İnanılmaz bir şey! O evi hiç unutmadım.
- Neden?
- Bakın Size çok hoş bir şey anlatacağım. Siz o zamanlar bebek olmalısınız... Diye başlayıp, yaşadıklarımı yavaş yavaş anlatıyorum. Yüzünün gölgelenmesine önce bir anlam veremiyorum. Rastlantının hoşluğu, hüznü bir gülümsemeye dönüşürken, usulca:
- O güzel kadın babaannemdi...
- Çok görmek ve teşekkür etmek isterim o güzel insana.
-!
- Burada değil mi?
- Maalesef ! Geçen yıl kaybettik...

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Yüksek

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Bir işçi 154 000 Volt (154 kV) yüksek gerilim taşıyacak olan elektrik direğinin en yüksek yerine yakın bir yerde, el aletleri ile direk başı donanımların montajını yapmaktadır.

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçi montaj sırasında elinin kayması ile çok yüksekten aşağıya düşebilir.
2. Baş dönmesi, tansiyon değişikliği gibi sağlık sorunu ile karşılaşabilir. Bu durumda aşağıya düşebilir.
3. Deprem gibi olası bir doğal afet sonucu aşağıya düşebilir.
4. Beline bağladığı bel tipi emniyet kemerini (bağlamış olsa !) halatın kopması sonucu aşağıya düşebilir ya da beli (bile) kırılabilir.
5. Kafasını bir yerlere çarparak yaralayabilir. Elini yaralayabilir.

> Yanıtı 5. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Prof. Dr. Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP PARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS

YAZI KURULU

Taner AKPINAR
Umur AŞKIN
Can Umut ÇİNER
Akasya KANSU
Emirali KARADOĞAN
Onur SUNAL
Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

İÇİNDEKİLER

- **SÖYLEŞİ**
Çocuk İşçi Olmak: Kubilay Doğanay ile Geçmişe Uzanan Bir Yolculuk 2
Görüşmeyi gerçekleştiren: Ercüment ERBAY
- **ÇOCUK HABER**
Çocuklarımızın Sesini Kestiler 4
Derleyen: Onur SUNAL
- **SAĞLIK GÜVENLİK ÇEVRE**
Kediler ve İşyerinde Elektrik Güvenliği 6
Mustafa TAŞYÜREK
- **BÜYÜTEÇ: Çocuk Emegi Üzerine Düşünelim** 10
Açılış Oturumu 10
Prof.Dr. Ahmet MAKAL, Prof.Dr. Gürhan FİŞEK, Doç.Dr. Yalçın KARATEPE
I. Oturum : Tarihsel Perspektiften Türkiye’de Çocuk Emegi11
Prof.Dr. Kuvvet LORDOĞLU, Dr. Onur SUNAL, Prof.Dr. Ahmet MAKAL, Murat ŞAHABETTİNOĞLU
II. Oturum : Türkiye’nin Çocuk İşçiliği İle Mücadelesi 13
Doç.Dr. Banu UÇKAN, Nural YILMAZ DAĞDEMİR, Prof.Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU, Prof.Dr. A.Gürhan FİŞEK
III. Oturum : Türkiyede Çalışan Çocuklara Yönelik En İyi Uygulama Örnekleri ve Gelecek Stratejileri 15
Gülşay ASLANTEPE, Gökhan EROL, Dr. Nezih VAROL, Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR, Zehra KAYA, İbrahim AKIN
- **VAKIF HABERLERİ**
1. Çalışan Çocuk Karikatürleri Sergisi 17
- **ÇOCUK HABER**
Kuşaklar Ötesine Varan Suç 18
Derleyen: Onur SUNAL
- **ÇEVRE**
Ergonomiyle Uyumlu Kentler: Kent Ergonomisi ve Çevre..... 20
Elif ÇOLAKOĞLU
- **YAŞAM**
“Plaj”a Gitmek 22
Servet ŞENGÜL
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Yüksek 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Düret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: (312) 419 78 11 • **Faks:** (312) 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr
• Çalışma Ortamı Dergisi’nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu’muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu’muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
• Sayı: 108 • Ocak - Şubat 2010
• Ücretsizdir
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
Çetin Plaza - İstanbul Cad. Elif Sk. No:4 İskitler 06060 ANKARA
Tel: (0312) 384 30 67 - 71 - 75 • Fax: (0312) 384 30 57

Baskı Tarihi : 25 Şubat 2010